

ОКВИР ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Децембар 2020

Агенда 2030. је план дјеловања за људе, планету и просперитет. Њен циљ је да оснажи универзални мир у већој слободи. Овај план проводиће све земље и све заинтересоване стране, дјелујући кроз партнерство засновано на сарадњи. Ријешени смо да човјечанство ослободимо тираније сиромаштва и неимаштине, као и да опоравимо и заштитимо планету.

САДРЖАЈ

01. LISTA SKRAĆENICA	5
02. УВОД	7
03. ПРОЦЕС ИЗРАДЕ ОКВИРА ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У БИХ	9
04. ВОДЕЋИ ПРИНЦИПИ ОКВИРА ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У БИХ	11
05. ВИЗИЈА И ПРАВЦИ РАЗВОЈА ДО 2030. ГОДИНЕ	12
06. ХОРИЗОНТАЛНЕ ТЕМЕ	14
07. РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ «ДОБРА УПРАВА И УПРАВЉАЊЕ ЈАВНИМ СЕКТОРОМ»	18
7.1 Акцелератор 1: Ефикасан, отворен, инклузиван и одговоран јавни сектор	19
7.2 Акцелератор 2: Владавина права, безбједност и основна права	21
7.3 Акцелератор 3: Отпорност на катастрофе	22
7.4 Подциљеви и индикатори у оквиру развојног правца „Добра управа и управљање јавним сектором”	26
08. РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ «ЗЕЛЕНИ РАСТ»	28
8.1 Акцелератор 1: Јачање повољног окружења за предузетништво и иновације за производњу добара високе додатне вриједности за извоз	29
8.2 Акцелератор 2: Повећање инвестиција у инфраструктуру	33
8.3 Акцелератор 3: Побољшање приступа и квалитета образовања и обуке	34
8.4 Акцелератор 4: Зелени раст и чиста енергија	36
8.5 Акцелератор 5: Паметно управљање природним ресурсима и животном средином	38
8.6 Подциљеви и индикатори у развојном правцу „Паметни раст”	41
09. РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ – „ДРУШТВО ЈЕДНАКИХ МОГУЋНОСТИ”	51
9.1 Акцелератор 1: Унапређење политика социјалне заштите	52
9.2 Акцелератор 2: Активација и запошљавање са фокусом на рањиве категорије	53
9.3 Акцелератор 3: Ефикасна здравствена заштита за све	54
9.4 Акцелератор 4: Побољшање инклузивности образовних система	55
9.5 Акцелератор 5: Финансијска инклузија	57
9.6 Подциљеви и индикатори у оквиру развојног правца „Друштво једнаких могућности”	58
10. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА КООРДИНАЦИЈУ И ПРАЋЕЊЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ОКВИРА ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	64
11. ФИНАНСИРАЊЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	65
12. ПРАЋЕЊЕ И ИЗВЈЕШТАВАЊЕ О РЕАЛИЗАЦИЈИ ОКВИРА ЗА ЦИЉЕВЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	67

01.

ЛИСТА
СКРАЋЕНИЦА

АЕС	Анкета о образовању одраслих (енг. Adult Education Survey)
БДБиХ	Брчко дистрикт Босне и Херцеговине
БДП	Бруто домаћи производ
БиХ	Босна и Херцеговина
ДОБ	документ оквирног буџета
ЕЕА	Европска агенција за околиш (енг. European Environment Agency)
ESCO компанија	компанија за пружање енергетских услуга (енг. energy service company)
ЕУ	Европска унија
EUFOR	Снаге Европске уније (енг. European Union Force) у Босни и Херцеговини Bosni i Hercegovini
EUROSTAT	Статистички уред Европске уније (енг. European Statistical Office)
EUSR	Специјални представник Европске уније (енг. European Union Special Representative) у Босни и Херцеговини
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
GDI	Индекс родног развоја (енг. Gender Development Index)
Gini коефицијент	индекс неједнакости дохотка
GISAH	Глобални информацијски систем за алкохол и здравље (енг. Global Information System on Alcohol and Health)
ILO	Међународна организација рада (енг. International Labour Organization)
IEA	Међународна енергетска агенција (енг. International Energy Agency)
ЈПП	јавно и приватно партнерство
ММФ	Међународни монетарни фонд
ММСП	микро, мала и средња предузећа
NBSAP	Државна стратегија и Акциони план за заштиту биолошке разноликости (енг. National Biodiversity Strategies and Action Plans)
NEEAP	Акциони план за енергетску ефикасност Босне и Херцеговине
NREAP	Акциони план за коришћење обновљиве енергије у Босни и Херцеговини

OECD	Организација за економску сарадњу и развој (енг. The Organisation for Economic Co-operation and Development)
PISA	Међународно истраживање процјене знања и вјештина петнаестогодишњих ученика (енг. Programme for International Student Assessment)
ODA	званична развојна помоћ (енг. Official development assistance)
PPP	паритет куповне моћи (енг. Purchasing Power Parity)
PPS	Стандарди куповне моћи (енг. Purchasing Power Standards)
PC	Република Српска
S&P	Standard and Poor's кредитни рејтинг
SDG	Цилјеви одрживог развоја (енг. Sustainable Development Goals)
ССП	Споразум о стабилизацији и придруживању
STEM	наука, технологија, инжињерство и математика (енг. science, technology, engineering and mathematics)
TVET	техничко и стручно образовање и обука (енг. Technical and Vocational Education and Training)
УН	Уједињене нације
UN IGME	Међу-агенцијска група Уједињених нација за процјену стопе смртности дјеце (енг. United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation)
UNDP	Развојни програм Уједињених нација (енг. United Nations Development Programme)
UNSD	Одељење за статистику Уједињених нација (енг. United Nations Statistics Division)
USD	Амерички долар
WB	Свјетска банка (енг. World Bank)
WFD	Оквирна директива о водама ЕУ (енг. Water Framework Directive)
WHO	Свјетска здравствена организација (енг. World Health Organization)
WTTC	Свјетско вијеће за путовања и туризам (енг. World Travel & Tourism Council)

02.

УВОД

У септембру 2015. године Босна и Херцеговина се, заједно са 192 државе чланице Уједињених нација, обавезала на спровођење Агенде 2030. за одрживи развој ([Агенда 2030](#)), која се састоји од 17 циљева одрживог развоја и 169 подциљева. Документ Агенде 2030. наглашава сљедеће:

Агенда 2030. је план акције за људе, планету и просперитет. Њен циљ је јачање универзалног мира у већој слободи. Овај план проводиће све земље и све заинтересоване стране, дјелујући кроз партнерство засновано на сарадњи. Ријешили смо да човјечанство ослободимо тираније сиромаштва и неимаштине, као и да опоравимо и заштитимо планету.

Циљеви одрживог развоја представљају трансформативни план за стварање боље и одрживе будућности за цијели свијет. Они се баве глобалним изазовима с којим се свијет суочава, укључујући сиромаштво, неједнакост, климатске промјене, деградацију животне средине, просперитет, мир и правду. Агенда 2030. и Циљеви одрживог развоја заснивају се на три кључна принципа:

1. Универзалност – подразумијева обавезу и спремност свих земаља да их примијене поштујући унутрашње аранжмане и ниво развоја који доприносе укупним напорима за одрживи развој у свим контекстима и свим временима;

2. Интеграција свих аспеката одрживог развоја, што значи уравнотежен економски раст уз заштиту животне средине и природних ресурса и истовремено стварање праведног друштва и смањење неједнакости;
3. Принцип „нико не смије бити искључен“, којим се желе елиминисати вишедимензионални узроци сиромаштва и неједнакости, као и сви облици дискриминације. Примјена овог принципа у пракси захтијева механизме управљања и одговорности на свим нивоима, од локалног до међународног, да би се обезбиједило спровођење мјера једнакости.

Босна и Херцеговина препознала је значај и потенцијал спровођења Циљева одрживог развоја и Агенде 2030. као прилику за значајно побољшање социјалних, економских и еколошких аспеката живота у земљи и за јачање регионалне сарадње. Одрживи развој је у центру политика Европске уније и њених држава чланица, а приступање Босне и Херцеговине Европској унији свеобухватан је приоритет за БиХ. Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП), који је ступио на снагу 2015. године, дефинише Босну и Херцеговину као „потенцијалног кандидата“ за приступање Европској унији. Босна и Херцеговина је формално поднијела захтјев за чланство у Европској унији у фебруару 2016. године. У мишљењу Европске комисије о кандидатури БиХ из маја 2019. године наводи се да „преговоре о приступању Европској унији треба отворити са Босном и Херцеговином када земља постигне неопходни ниво усаглашености са критеријумима за чланство, посебно политичким критеријумима из Копенхагена, који захтијевају стабилност институција које гарантују значајан ниво демократије и владавине права”.¹ Нагласак Европске уније на обезбјеђењу „европске перспективе“ за Босну и Херцеговину додатно показују либерализација визног режима за БиХ 2014. године, објављивање [Стратегије за западни Балкан](#) 2018. године те наставак рада мисије EUFOR/Althea и канцеларије EUSR.

Европске интеграције и одрживи развој уско су повезани у пракси. На основу деценијског искуства у дефинисању и спровођењу стратегија и политика одрживог развоја на нивоу Европске

¹ Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union, Брисел, 29. маја 2019, стр. 14.

уније и држава чланица² и стратегија [Европа 2020](#) заснована је на стубовима „паметног, одрживог и инклузивног раста“. Европска унија одиграла је значајну глобалну улогу у дефинисању Агенде 2030. и Циљева одрживог развоја, а (ревидирани) [Европски консензус о развоју](#) основа је за усклађивање политика Европске уније са Агендом 2030.

Приступање земаља Централне Европе и Балкана које су се придружиле Европској унији 2004. године (Словенија, Мађарска, Пољска), 2007. године (Бугарска и Румунија) и 2013. године (Хрватска) – такође је имало значајне импликације на њихов одрживи развој. Процеси приступања помогли су њиховом приближавању (у законодавном и политичком смислу) европским и глобалним стандардима јер су праћени циљаном финансијском помоћи и подршком развоју институција. У комбинацији са одговарајућим политичким и економским процесима транзиције, приближавање Европској унији подразумева консолидацију демократске управе и институција посвећених људским правима, усвајање добросусједских политика те прилив технологија и страних инвестиција потребних за модернизацију економије. То такође подразумева усвајање европских стандарда у погледу енергије, животне средине и климе, што је омогућило знатно смањење емисије угљеника и побољшање квалитета воде и ваздуха (по јединици БДП-а). Процеси приступања Европској унији убрзали су транзицију ка одрживом развоју у земљама које су сјеверни и западни сусједи Босне и Херцеговине.

Од 2015. године Европска унија пружа подршку политикама одрживости земаља чланица успостављањем структуре унутар Уније за спровођење Агенде 2030. – [Наредни кораци за одрживу европску будућност: Европска акција за одрживост](#) (новембар 2016) и документ Одрживи развој у Европској унији, који сваке године припрема Еуростат (објављен у [новембру 2017. године](#) и [септембру 2018. године](#)). Политике Европске уније о енергији и клими, запошљавању, социјалном укључивању, регионалном развоју и многе друге такође одражавају важне елементе правне

течевине Европске уније (*acquis communautaire*), с којом земље кандидати и потенцијални кандидати морају да ускладе своје политике током претприступног периода. Поред тога, одрживи развој је водећи политички приоритет нове Европске комисије (2019-2024), с којим би све политике и стратегије Европске комисије требало да допринесу постизању Циљева. С тим у вези, крајем 2019. године Европска комисија представила је The European Green Deal – нову стратегију раста Европске уније, чији је циљ трансформација Европске уније у модерну, ресурсно ефикасну и конкурентну економију која се неће бавити само климом и заштитом животне средине већ ће их претворити у прилике, а саму транзицију учиниће праведном и инклузивном.³

Европска унија званично посматра проширење као облик „финансијске и техничке сарадње за приступање“ који је одвојен од развојне сарадње. Дјелимично из овог разлога, на нивоу Европске уније требало би усвојити оквир за нови програмски период 2021-2027. године за подршку политикама и програмима у земљама кандидатима или потенцијалним кандидатима који су потпуно у складу с обавезама преузетим Агендом 2030. Међутим, то не значи да Агенда 2030. и Циљеви одрживог развоја нису релевантни за перспективе приступања Босне и Херцеговине. Између осталог, и документ Европске уније [Кључне европске активности као подршка Агенди 2030. и Циљевима одрживог развоја](#) наводи Инструмент за претприступну финансијску помоћ (IPA) као мјеру за подршку спровођењу Агенде 2030. и Циљева одрживог развоја. Тежње за чланством указују на то да би, у принципу, требало да оквир Европске уније за праћење постизања Циљева одрживог развоја и извјештавање држава чланица буде примијењен и у Босни и Херцеговини.

Први корак у имплементацији Агенде 2030. у Босни и Херцеговини је израда Оквира за реализацију Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини као заједничког документа свих нивоа власти који идентификује шире правце развоја помоћу којих власти на свим нивоима и друштво у Босни и Херцеговини настоје дати свој допринос остваривању Циљева одрживог развоја. На основу анализе стања у погледу одрживог развоја у Босни и Херцеговини, односно

2 Стратегије одрживог развоја ЕУ су из периода Европске комисије A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development (2001), док државне стратегије одрживог развоја ЕУ држава чланица датирају из ранијег периода.

3 <https://ec.europa.eu/eurostatdocuments/2995521/11011937/8-22062020-AP-EN.pdf/f2aa5f4d-a7a9-8ea6-8664-639fd4244a78>

кључних развојних трендова, могућности и препрека, посебно у контексту приступања Босне и Херцеговине Европској унији и опсежних консултација са представницима институција на свим нивоима власти и друштвено-економским актерима у 2018 – 2019. години, утврђена су три правца одрживог развоја у Босни и Херцеговини: 1) Добра управа и управљање јавним сектором; 2) Паметан раст; и 3) Друштво једнаких могућности, те двије хоризонталне теме: 1) Људски капитал за будућност и 2) Принцип да нико не смије бити искључен.

У оквиру сваког од наведених развојних праваца дефинисани су акцелератори и покретачи који треба да доведу до жељених промјена до 2030. године. Поред тога, у складу са захтјевима Агенде 2030. и обавезама које је преузела Босна и Херцеговина, Оквир за Циљеве одрживог развоја

у Босни и Херцеговини утврђује и конкретне подциљеве, као и индикаторе помоћу којих ће се мјерити напредак.

Стога овај документ представља шири оквир за постизање Агенде 2030. и Циљева одрживог развоја и као такав служиће за вођење текућих и предстојећих процеса стратешког планирања на нивоу Босне и Херцеговине, Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине. Сви нивои власти у БиХ дефинисаће своје приоритете, мјере и активности у складу са уставним надлежностима и обезбиједиће свој допринос постизању Агенде 2030. Ови развојни правци треба да допринесу стварању бољег друштва и будућности гдје нико неће бити искључен, гдје се људи, просперитет, мир, партнерство и брига за планету Земљу налазе у центру боље и заједничке будућности.

03.

ПРОЦЕС ИЗРАДЕ ОКВИРА ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У БИХ

Опсежне консултације о Агенди 2030. и Циљевима одрживог развоја, које су биле усредсређене на грађане, покренуте су у Босни и Херцеговини 2016. године у оквиру кровне иницијативе „Замисли 2030.“ коју су концепирале Уједињене нације у Босни и Херцеговини и у којој је до сада учествовало више од 5.000 лица, а која је и даље главни инструмент заговарања за подизање свијести о Циљевима одрживог развоја у Босни и Херцеговини.

Агенда 2030. и Циљеви одрживог развоја званично су представљени у априлу 2017. године, када је одржана конференција на високом нивоу о Агенди 2030. под покровитељством Предсједништва Босне и Херцеговине, након чега су именоване институције које ће водити процес координације за реализацију Агенде 2030. на нивоима Босне и Херцеговине (БиХ), Републике Српске (РС), Федерације Босне и Херцеговине (ФБиХ) и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине (БДБиХ). Одлуком Вијећа министара Босне и Херцеговине из марта 2017. године, Дирекција за економско планирање Босне и Херцеговине именована је за техничког координатора процеса, у име Владе Федерације Босне и Херцеговине именован је Федерални завод за програмирање развоја, у име Владе Републике Српске Министарство за европске интеграције и међународну сарадњу, а именовани су и представници Владе Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине. Затим је формирана међувладина радна група која ће подржати припрему за имплементацију Циљева одрживог развоја и израђена је Мапа пута за Циљеве одрживог развоја у Босни и Херцеговини. Свеобухватну подршку процесу покретања спровођења Агенде 2030. у Босни и Херцеговини пружају Уједињене нације (УН) и Развојни програм Уједињених нација (UNDP) у сарадњи са Владом Краљевине Шведске и уз њену финансијску помоћ.

Највећи дио 2018. године био је посвећен широким консултацијама са заинтересованим странама уз подршку УН-ове мисије MAPS.⁴ У јуну 2018. године одржане су консултације са више од 250 представника јавног, приватног и невладиног сектора и конференција са више од 400 представника приватног сектора, те припремљене аналитичке и техничке основе за израду два кључна документа Босне и Херцеговине: првог Добровољног извјештаја и Оквира за Циљеве одрживог развоја у Босни и Херцеговини. На крају 2018. године у оквиру Радне групе формиране су три подгрупе за подршку припреми спровођења Циљева одрживог развоја:

- Подгрупа за израду Добровољног извјештаја Босне и Херцеговине о спровођењу Агенде 2030. и Циљева одрживог развоја;
- Подгрупа за израду Оквира за Циљеве одрживог развоја у Босни и Херцеговини;
- Подгрупа за статистику.

Први [Добровољни извјештај](#) Босне и Херцеговине о спровођењу Агенде 2030. и Циљева одрживог развоја израђен је и представљен у Уједињеним нацијама, на Политичком форуму на високом нивоу у јулу 2019. године. Презентацијом Добровољног извјештаја представници Вијећа министара БиХ, Владе ФБиХ, Владе РС и Владе БДБиХ изразили су подршку и спремност свих нивоа власти у Босни и Херцеговини да дају свој пуни допринос остваривању Агенде 2030. и Циљева одрживог развоја.

Рад на изради Оквира за Циљеве одрживог развоја у оквиру наведене Подгрупе покренут је крајем 2018. године, док је први нацрт документа, уз подршку Владе Краљевине Шведске, Уједињених нација и Развојног програма Уједињених нација, припремљен у мају 2019. године. Први нацрт документа био је предмет опсежних мултисекторских консултација одржаних у јуну, којима је присуствовало више од 200 представника институција свих нивоа власти у Босни и Херцеговини, као и представника невладиног и приватног сектора и академске заједнице. Потом је одржан додатни круг консултација са представницима институција Републике Српске (јул 2019. године), Босне и Херцеговине (септембар 2019. године), те Федерације Босне и Херцегови-

не и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине (септембар-октобар 2019. године).

Након спроведених консултација и примљених приједлога и препорука у вези с предложеним развојним правцима за све нивое власти у Босни и Херцеговини и њиховим повезаним акцелераторима, покретачима и подциљевима, Подгрупа за израду Оквира за Циљеве одрживог развоја у Босни и Херцеговини финализирила је документ. Други круг консултација био је заказан за април 2020. године, али није спроведен због пандемије болести COVID-19. Због новонастале ситуације било је неопходно извршити додатну анализу документа, односно утврдити утицај пандемије на предложене елементе документа, укључујући утврђивање нових приоритета.

Након спроведених консултација и за примљених приједлога и препорука у погледу предложених развојних праваца за све нивое власти у Босни и Херцеговини, те њима припадајућих акцелератора, покретача и подциљева, Подгрупа за израду Оквира финализирила је документ. Спровођење другог круга консултација било је предвиђено за април 2020. године, али није спроведено у наведеном периоду услед пандемије ЦОВИД-19. Због новонастале ситуације, било је неопходно извршити додатну анализу документа, односно утврдити утицај пандемије на дефинисане развојне акцелераторе и покретаче, укључујући и одређивање нових приоритета.

Други круг консултација, прије достављања документа на усвајање Вијећу Министара Босне и Херцеговине, Влади Брчко дистрикта Босне и Херцеговине те владама Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине спроведен је са институцијама на свим наведеним нивоима, као и са кантонима у Федерацији Босне и Херцеговине. Поред консултација са институцијама, у октобру 2020. године Радна група је провела и електронске консултације са представницима приватног сектора, организацијама цивилног друштва и академском заједницом.

04.

ВОДЕЋИ ПРИНЦИПИ ОКВИРА ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У БИХ

- Сви нивои власти у БиХ препознају суштински потенцијал Агенде 2030. и виде је као прилику за побољшање социјалних, економских и еколошких аспеката живота у земљи, као и значајно побољшање регионалне сарадње. Стога су **сви нивои власти посвећени заједничком постизању Циљева одрживог развоја, у складу са својим уставним надлежностима, као и са међународним принципима и стандардима људских права.**
- Агенда 2030. за БиХ представља покретач промјена на много начина. Избор тренутка и њен универзални карактер нуде јединствену прилику за **холистички приступ развоју**, а њена увезаност омогућава властима на свим нивоима да раде заједно, да уче једни од других те да успостављају чврста и отворена партнерства.
- БиХ настоји да постане члан породице Европске уније. **Приступање Европској унији и Агенда 2030. су комплементарни процеси и узајамно се подржавају**, што подстиче институције и грађане да теже ка бољем друштву и будућности у којим нико неће бити искључен и у којим су људи, просперитет, мир, партнерство и брига за планету у центру боље и заједничке будућности.
- Оквир за реализацију Циљева одрживог развоја у БиХ стоји у центру Агенде 2030. за Босну и Херцеговину. Оквир одговара на постојеће и нове изазове утврђивањем **ширих развојних праваца путем којих власти на свим нивоима и друштво у БиХ настоје допринијети њиховом постизању.**
- Оквир за реализацију Циљева одрживог развоја усмјерава будуће процесе стратешког планирања на нивоу Босне и Херцеговине, Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине. Кроз ове процесе сви нивои власти дефинисаће своје приоритете, мјере и активности у складу са уставним надлежностима и обезбиједити свој допринос у остваривању Агенде 2030.
- Сви нивои власти у БиХ настојаће да додатно ојачају системе стратешког планирања и управљања развојем, јер су кохерентни системи, чврсте међусекторске везе и координација кључни за ефикасно планирање, спровођење, праћење и извјештавање о Агенди 2030.
- При инкорпорирању Агенде 2030. у стратешке документе, власти на свим нивоима настојаће да **подстичу партиципативан приступ**, у којем сви актери имају улогу у изградњи одрживог друштва. У том смислу учиниће се напори да се у фокус ставе потребе и перспективе жена и свих оних који су у неповољнијем положају и који од развојних процеса често имају најмање користи.
- **Власти на свим нивоима преузимају обавезу усмјеравања финансијских средстава за реализацију приоритета утврђених у њиховим стратешким документима, усклађеним с Циљевима одрживог развоја.** Власти на свим нивоима истражиће нове начине за финансирање Агенде 2030. кроз стварање партнерства са глобалним партнерима, приватним сектором и другим изворима финансирања, с циљем утврђивања и коришћења нових пословних модела и дугорочних инвестиција.
- Власти на свим нивоима у Босни и Херцеговини **предане су успостави функционалног система за дугорочну координацију** спровођења, те праћења и извјештавања у вези с Агендом 2030.

05.

ВИЗИЈА И ПРАВЦИ РАЗВОЈА ДО 2030. ГОДИНЕ

ВИЗИЈА 2030.

Заједничка визија свих нивоа власти је да Босна и Херцеговина буде просперитетна, економски и институционално развијена, социјално праведна држава једнаких могућности за све грађане, с развијеном инфраструктуром, са друштвом заснованим на знању у којем се природни и други ресурси ефикасно користе, чува животна средина и његује богатство различитости.

Слика 1 – Визуелни приказ развојних праваца

Као одговор на развојне изазове, током консултација са заинтересованим странама одржаних у мају и децембру 2018. године под покровитељством УН-а, утврђени су елементи визије и три шира правца одрживог развоја у Босни и Херцеговини.⁵ Ти правци, који имају велики број важних међусобних веза, одражавају развојну ситуацију и приоритете у БиХ. Као такви, правци развоја утврђују кључне акцелераторе – развојне политике или шире интервенције које треба да допринесу остварењу Циљева одрживог развоја, а у оквиру сваког од акцелератора дефинисани су појединачни покретачи којима се превазилазе изазови и доприноси реализацији жељених промјена до 2030. године.

- **Добра управа и управљање јавним сектором**, да би се изградио одговоран, транспарентан, ефикасан и дјелотворан јавни сектор који може обезбиједити спровођење владавине права. Специфични приоритети укључују унапређење процеса израде и координације политика, пружање бољих услуга грађанима и пословној заједници, унапређење управљања финансијским ресурсима, реформе јавних предузећа, смањење корупције те обезбјеђење функционалног правосудног система.
- **Паметни раст**, чији је циљ да се обезбиједи претварање иновативних и продуктивних идеја у производе и услуге који могу да доведу до отварања висококвалификованих и високо плаћених радних мјеста, што би водило ка већој продуктивности и убрзаном расту, уз очување природног капитала и смањење неједнакости у друштву. Овај правац подразумијева развој предузетништва, индустријске политике и трансформацију у кључним секторима, удружене с проактивном промоцијом иновативних капацитета и продуктивности, подстицање компанија које остварују брзи раст, те успоставу иновативног сектора као неопходних услова за обезбјеђење просперитета, који долази примарно од отварања високо плаћених радних мјеста.

Укључивање људи у предузетништво, уна-

пређење оквирних услова и приступа финансирању за истраживање и иновације, унапређење знања и вјештина за стварање производа и услуга високе вриједности обезбиједиће висок раст и смањење неусклађености са земљама високих прихода. Овај развојни правац ставља у фокус одржив економски раст, који подразумијева паметно управљање природним ресурсима, уз коришћење чисте енергије (зелени раст), већу отпорност на природне катастрофе, како би се у коначници створило праведније друштво и смањиле неједнакости.

- **Друштво једнаких могућности**, да би се реализовао принцип „да нико не буде искључен“, као и циљ да се оствари равноправност полова. Поред реформе управе и бржег раста прихода и запошљавања, то подразумијева унапређење система социјалне заштите на свим нивоима у Босни и Херцеговини, као и унапређење приступа образовању, обуци и тржишту рада да би се боље заштитили они који су суочени с највећим ризиком од сиромаштва и стања социјалне потребе (нпр. старија лица, дјеца и одрасли с инвалидитетом, становници удаљених руралних подручја, етничке мањине и одређене групе жена и дјеце) те унаприједила социјална кохезија. Истовремено, приступ здравственој заштити заснован на правима подразумијева да здравствене политике и програми морају као приоритет ставити потребе оних који су најискљученији да би се обезбиједио већи степен једнакости, што је начело које је поновљено и у недавно усвојеној Агенди 2030. за одрживи развој, као и универзални обухват здравственом заштитом.⁶

⁵ У иницијалној фази израде документа била су предложена четири развојна правца: 1) Добра управа и управљање јавним сектором; 2) Паметни раст; 3) Друштво једнаких могућности; и 4) Људски капитал. Међутим, с обзиром на важност и релевантност људског капитала за све развојне правце, у процесу израде документа одлучено да људски капитал буде хоризонтална тема заступљена у свим развојним правцима, а не засебан развојни правац.

⁶ Свјетска здравствена организација, Људска права и здравље,

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/human-rights-and-health>

06.

ХОРИЗОНТАЛНЕ ТЕМЕ

„Практични успјех идеје, без обзира на инхерентне могућности, зависи од става савременика.“ Никола Тесла

С обзиром на њихов значај за Агенду 2030. и контекст Босне и Херцеговине, утврђене су двије хоризонталне теме које се прожимају кроз три наведена правца развоја, и то „Улагање у људски капитал за будућност“, те принцип „Нико не смије бити искључен“.

Људски капитал за будућност

Људски капитал подразумијева нематеријалне колективне ресурсе које посједују појединци и групе унутар одређене популације. Људски капитал подразумијева не само знање и вјештине него и искуство, креативност, индивидуалност, добро здравље и морални карактер. У пословно-организационом смислу сматра се да заједничко инвестирање послодавца и запосленика у људски капитал дугорочно доприноси не само развоју предузећа него и укупног друштва. Посматрајући то кроз призму јавних политика, становници и јавне политике треба заједнички да улажу у људски капитал те да се тај људски капитал вреднује.

Људски капитал један је од основних фактора за развој, а његово јачање стоји међу кључним приоритетима земаља. Многа истраживања⁷ у Бос-

ни и Херцеговини показала су да недовољно инвестирање у људски капитал, али и у вредновање постојећег, доводи до одлива становништва, који се из године у годину значајно повећава. Управо због значаја људског капитала Свјетска банка израчунава Индекс хуманог капитала; према посљедњим подацима за 2017. годину, Босна и Херцеговина заузима 58. мјесто од 157 земаља, с индексом људског капитала од 0,62. **То значи да ће дијете рођено данас у Босни и Херцеговини остварити 62% своје пуне продуктивности када порасте, у поређењу с оним што би могло остварити са пуним завршеним образовањем и добрим здравством.**

Полазећи од чињенице да убрзани развој није могућ без снажног људског капитала, Оквир настоји да кроз постојеће правце развоја (паметни раст, друштво једнаких могућности и добра управа и управљање јавним сектором) обухвати значај улагања у људски капитал и вредновање постојећег. Препознавање људског капитала као кључног за развој и реализација политика које доприносе развоју људског капитала могу да доведу до заустављања одлива становништва, али и до могућег враћања становништва које је већ отишло.

Принцип „Нико не смије бити искључен“

Увођење принципа „Нико не смије бити искључен“ у праксу захтијева механизме управљања и одговорности од локалног до међународног нивоа. То такође значи да постоје мјере које омогућавају да напредак у спровођењу принципа

⁷ Нпр. истраживање MEASURE-BiH показује да је најзначајнији разлог одласка младих немогућност запослења http://www.measurebih.com/uimages/MEASURE-BiH_NYS2020182007262018.pdf.

„Нико не смије бити искључен“ буде видљив кроз степенице на путу према остварењу подциљева који се односе на постизање једнакости. Постизање Циљева одрживог развоја неће бити могуће ако најсиромашнији и најрањивији и даље буду запостављени и искључени из развојних процеса и ако не буду имали користи од оствареног напретка и унапређења у друштву. Битно је да се сагледа која су лица запостављена и искључена у Босни и Херцеговини у ширем смислу, у којим дијеловима земље се налазе, шта су узроци и посљедице њихове занемарености, те које политике је потребно дефинисати да би се њихов положај у друштву побољшао.

У Босни и Херцеговини, концепт „Нико не смије бити искључен“ раније је био обухваћен кроз призму социјалне укључености и социјалне заштите. Међутим, овај концепт задире дубље него претходни приступи и позива на комбинацију циљаних политика да би се унаприједило стање најугроженијих категорија становништва и политика усмјерених на праведан и одржив раст и стварање окружења које активно подстиче укљученост свих у процесе одлучивања, уз пуно поштивање, заштиту и остваривање људских права. Управо из тог разлога акцелератори и покретачи у оквиру три развојна правца наглашавају потребу стављања фокуса на политике и мјере усмјерене на запостављени и искључени дио становништва (афирмативне мјере).

Вишедимензионалност обје хоризонталне теме протеже се кроз готово све акцелераторе и покретаче, што је приказано у табели која слиједи:

Добра управа и управљање јавним сектором

ЕФИКАСАН, ОТВОРЕН, ИНКЛУЗИВАН И ОДГОВОРАН ЈАВНИ СЕКТОР	Одговорна управа фокусирана на грађане и пословни сектор
	Деполитизација и професионализација јавних предузећа
	Ефикасно управљање јавним финансијама
	Функционалан систем креирања политика и управљања одрживим развојем
	Дигитална трансформација јавног сектора
ВЛАДАВИНА ПРАВА, СИГУРНОСТ И ОСНОВНА ПРАВА	Ефикасан правосудни систем
	Заштита људских права
	Заштита права радника, регулисање рада и права радника током несрећа
	Ефикасна борба против корупције
	Борба против различитих облика криминала и тероризма
ОТПОРНОСТ НА КАТАСТРОФЕ	Заштита и несметан рад кључне инфраструктуре
	Несметано пружање услуга и кључних добара
	Одрживи опоравак (build back better)
	Побољшање система јавних набавки и ефикаснија регулација
	Отпорна и инклузивна јавна здравствена инфраструктура и институције
	Социјална заштита за све
	Унапређено кризно комуницирање

**ЉУДСКИ КАПИТАЛ
ЗА БУДУЋНОСТ**

Паметни раст

ПОВОЉНО ОКРУЖЕЊЕ ЗА ПРЕДУЗЕТНИШТВО И ИНОВАЦИЈЕ	Повећање инвестиција у инфраструктуру истраживања, развоја и иновација у јавном и приватном сектору
	Мобилизација потенцијала дијаспоре
	Олакшавање пословања и подршка брзорастућим фирмама
	Јачање улоге градова и регија као покретача развоја
	Дигитализација економије
	Стварање и укључивање у глобалне ланце вриједности
ПОВЕЋАЊЕ ИНВЕСТИЦИЈА У ИНФРАСТРУКТУРУ	Обезбјеђење једнаког приступа модерној транспортној инфраструктури
	Већи удео јавних инвестиција у инфраструктуру
	Развој јавне дигиталне инфраструктуре
УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПА И КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВАЊА И ОБУКЕ	Карикуларна реформа на свим нивоима образовања
	Развој капацитета наставника, модернизација школа и наставних метода
	Развој дигиталних вјештина
	Универзално и квалитетно предшколско образовање
	Стратешко улагање у истраживачко-развојне активности образовних институција
ЗЕЛЕНИ РАСТ И ЧИСТА ЕНЕРГИЈА	Ефикасан систем цјеложивотног учења
	Смањење енергетског сиромаштва
	Развој "зелених" вјештина и послова
	Децентрализација електро-енергетског система
ПАМЕТНО УПРАВЉАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА И ОКОЛИШЕМ	Декарбонизација енергетског сектора
	Деминирање контаминираних подручја
	Управљање ризиком од катастрофа
	Заштита и обнова природног капитала
	Развој система циркуларне економије
	Јачање контроле и праћења квалитета еко система
	Одрживи туризам

Друштво једнаких могућности

ПОБОЉШАЊЕ ПОЛИТИКА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	Циљано и боље усмјеравање јавних расхода за социјалну заштиту
	Јашање инфраструктуре и компетенција пружалаца услуга увођењем нових модела пружања услуга
	Унаприједити систем идентификације и праћења угрожених породица и породица у ризику
АКТИВАЦИЈА И ЗАПОШЉАВАЊЕ СА ФОКУСОМ НА РАЊИВЕ КАТЕГОРИЈЕ	Повећање стопе активности и укључивање рањивих категорија на тржиште рада
	Повећање запошљивости незапослених особа кроз развој социјалног подухватништва
ЕФИКАСНА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ЗА СВЕ	Унапређење приступа и квалитета услуга здравствене заштите
	Провођење реформи финансирања здравствене заштите
	Превентивне здравствене мјере
	Стратешки приступ задржавању посоећег особља и развоју људских ресурса у области здравства
ПОБОЉШАЊЕ ИНКЛУЗИВНОСТИ ОБРАЗОВНИХ СИСТЕМА	Једнак приступ образовању
	Успостављање система раног откривања и интервенције за децу у ризику и са потешкоћама у развоју
	Повећање обухвата деце са предшколским образовањем (узраст од 3 до 6 година)
	Мјере за смањење раног напуштања школе
	Смањење броја људи без знања или вештина и њихова интеграција на тржиште рада
ФИНАНСИЈСКА ИНКЛУЗИЈА	Побољшање доступности финансијских услуга за најугроженије категорије становништва
	Боља приступачност микрокредитима са повољним каматним стопама

НИКО НЕ СМИЈЕ БИТИ ИСКЉУЧЕН

Слика 2— Визуелни приказ развојних праваца, акцелератора и покретача

07.

РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ «ДОБРА УПРАВА И УПРАВЉАЊЕ ЈАВНИМ СЕКТОРОМ»

Спровођење Агенде 2030. и Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини може подржати холистички приступ управљању, који је потребан за стварање и спровођење бољих јавних политика и боље пружање јавних услуга. Посебно се може подржати:

- Вертикална интеграција за усклађивање Оквира за Циљеве одрживог развоја са стратешким документима на нивоима Босне и Херцеговине, БДБиХ, ФБиХ и РС, а затим и са стратешким документима на нивоу кантона и јединица локалне самоуправе („локализација Циљева одрживог развоја”);
- Хоризонтална интеграција за усклађивање секторских стратегија и других планских докумената на једном нивоу власти са Оквиром и стратешким документима на свим нивоима власти и за партнерство са приватним сектором, цивилним друштвом и другим социјално-економским партнерима;
- Фискално / финансијско усклађивање да би се ообезбиједило да стратешки документи буду усклађени са одговарајућим фискалним оквирима⁸, а да би се избјегло претварање развојних стратегија у „листе жеља” без обезбијеђених средстава; и
- Усклађеност са процесима приступања Европској унији, посебно у погледу везе између Циљева одрживог развоја и реформи политика и институционалних реформи које су предуслов за почетак приступних преговора.
- Како је раније наведено, овај правац је од кључног значаја за одрживи развој у Босни и Херцеговини у будућности. Тренутно су добра управа и управљање јавним сектором у Босни и Херцеговини суочени с великим бројем изазова и препрека које су резултат друштвено-економског контекста. За њихово рјешавање власти на свим нивоима могле би примијенити два кључна акцелератора, уз одговарајуће покретаче, како је описано напријед.

8 За више информација о средњорочном фискалном оквиру БиХ (2019-2021), погледајте Програм економских реформи 2019-2021. БиХ, стр. 30-43.

Слика 3 — Визуелни приказ развојног правца „Добра управа и управљање јавним сектором“

7.1 Акцелератор 1: Ефикасан, отворен, инклузиван и одговоран јавни сектор

Уз јаке институције јавног сектора које обезбјеђују квалитетне услуге грађанима, за власти у Босни и Херцеговини посебно су важни стварање подстицајног окружења за раст приватног сектора, смањење сиромаштва те стицање повјерења грађана, тј. повјерења које се ствара када грађани могу да учествују у процесима доношења одлука и знају да се њихов глас уважава.

Имајући наведено у виду, након разматрања и укључивања препорука докумената који се односе на реформе јавног сектора (постојећи стратешки документи, SIGMA принципи реформе јавне управе, стратешки приоритети за јачање управе Свјетске банке и препоруке ММФ-а за унапређење управе у јавним предузећима), идентификовано је неколико кључних покретача у оквиру овог развојног правца.

Потребно је да сви нивои власти у Босни и Херцеговини наставе с **јачањем конзистентних, функционалних, економски ефикасних и одрживих система за координацију, планирање, развој и спровођење, мониторинг и евалуацију политика и Агенде 2030**. То укључује успоставу ефикасних и ефективних инструмената за дистрибуцију јавних средстава, али и за изградњу људских капацитета у јавној управи.

Друго, неопходна је успостава јаким институција јавног сектора, чиме се јасно одвајају политика и управа, обезбјеђује индивидуална одговорност државних службеника, стандарди добре управе и праксе управљања људским ресурсима, као и адекватна заштита радних мјеста, нивоа плата, стабилности и јасно дефинисаних права и обавеза државних службеника. Јаке институције у јавном сектору зависе од одговарајућих механизма који ће обезбиједити одговорност јавне управе. Темелј за одговорност је омогућавање свеобухватног приступа јавним информацијама. **Одговорна управа фокусирана на грађане, као и пружање бољих услуга грађанима и пословним субјектима** у центру су добре управе. Дигитализоване услуге засноване на модерној технологији узимају у обзир потребе корисника као што су лица с инвалидитетом, старија лица, странци и породице са дјецом.

Ефикасно управљање јавним финансијама, укључујући оптимално коришћење финансијских средстава, кључ је за постизање Циљева одрживог развоја. Добра основа за прикупљање пореза, друштвено одговорна и ефикасна порезна управа и ефикасан систем за израду и извршење буџета, као и способна државна служба, нужни су за пружање квалитетних услуга и стварање фискалног простора неопходног за постизање инклузивног раста.

Под утицајем пандемије болести COVID-19, управљање јавним финансијама мораће да се постави на знатно виши ниво, јер ће привлачење потребних новчаних средстава и инвестиција постати теже и подложније строжијим правилима.

Између осталог, доприноси међународним организацијама и развојним агенцијама биће смањени због потребе развијених земаља да финансирају властите буџетске дефиците, те ће сходно томе поштрети правила за додјелу средстава. Средства ће се додјељивати онима који боље управљају, који постижу већу ефикасност и јаче се боре против корупције. С друге стране, приватни инвеститори тражиће више гаранција за своја улагања у земље у развоју, па тако и у Босну и Херцеговину.

Нови приступ пружању услуга у приватном сектору подигао је очекивања грађана у вези с пружањем услуга и у јавном сектору. То је посебно изражено у вријеме пандемије болести COVID-19, која је показала да се многе од традиционалних услуга могу и морају испоручивати путем дигиталних технологија. То укључује нове канале комуникације с унутрашњим и вањским корисницима и пружања услуга (укључујући и путем мобилних уређаја), доношење одлука заснованих на информацијама и пословне процесе засноване на све већој и већој количини подата-

ка, побољшане људске потенцијале и нове механизме набавке. При томе је потребно суочити се са изазовом **дигиталне трансформације јавног сектора**, који се огледа у томе да су за дигиталну трансформацију у јавном сектору потребни нови запосленици (с дигиталним компетенцијама), као и интегрисање алата, метода и културе дигиталних технологија у свакодневне послове у јавној управи. У циљу убрзања трансформације, потребно је да се успостави систем за мјерење задовољства корисника услугама који ће бити транспарентан и доступан јавности.

Реформа јавних предузећа представља један од највећих приоритета у јавном сектору у Босни и Херцеговини. Да би се обезбиједили добра управа и ефикасно управљање јавним предузећима, власти на свим нивоима морају да спроведу деполитизацију и професионализацију њихове управе, као и процес реструктурисања и приватизације гдје је то могуће, те да уведу моделе јавно-приватног партнерства и концесије.

Слика 4 — Визуелни приказ акцелератора 1 под развојним правцем „Добра управа и управљање јавним сектором“: Ефикасан, отворен, инклузиван и одговоран јавни сектор

7.2 Акцелератор 2: Владавина права, безбједност и основна права

Владавина права, безбједност и основна права представљају један од кључних акцелератора који треба да доведу до побољшања укупне управе и управљања јавним сектором у Босни и Херцеговини. Правилно функционисање правосудног система и ефикасна борба против корупције од изузетне су важности, као и поштовање основних права кроз законе и у пракси. Континуирано спровођење Стратегије за реформу сектора правде у Босни и Херцеговини допринијеће ефикаснијем функционисању правосудног система, транспарентнијем и побољшаном раду тијела за управљање системом правде, независности судија и тужилаца, одговорности и ефикасности запослених како у извршној тако и у судској власти. Да би се подржао економски развој кроз повећање инвестиција и друге комерцијалне активности у земљи, правосудни систем у Босни и Херцеговини мора показати ефикасност, дјелотворност и транспарентност у свом раду. Брза регистрација пословних субјеката и рјешавање спорова између њих, стечај и ликвидација пословних субјеката те заштита њихових имовинских права само су неки од аспеката у којима реформа правосудног система у Босни и Херцеговини може да допринесе економском развоју земље. Истовремено, потребно је наставити са дигитализацијом владиних услуга за предузећа. Упркос усвајању нових закона, електронски потписи још нису уведени због различитих правних оквира на различитим административним нивоима.

Број онлајн услуга за предузећа, попут плаћања пореза, потребно је повећати и обезбиједити интероперабилност података.

Истовремено, потребно је радити на **заштити права радника**, укључујући и раднике у сивој економији, а посебно жене, да би се обезбиједило да сви запослени уживају иста права без обзира на статус запослења и врсту уговора, те да би им се обезбиједили извјесност и заштита. Пандемија COVID-19 појачала је неизвјесност радних мјеста у формалној, а посебно у неформалној економији (запослени по уговору о дјелу, привремено или повремено запослени, запослени у нерегистрованим организацијама и слич-

но). Треба имати у виду да непридавање одговарајуће пажње неформално запосленим лицима подстиче ионако велику неформалну економију и неформалну запосленост. Позиција радника додатно је ослабљена растом удјела повремених и привремених послова у укупном пословима, те чињеницом да бројни послови немају могућност рада на даљину. Стога је потребно да власти на свим нивоима предвиде подршку, односно додјелу средстава фирмама које ће задржати раднике током кризе, те да могуће обуку и побољшавају услове на раду у времену након кризе. Трипартитни социјални дијалог један је од инструмената заштите права радника и осигуравања гласа радника у друштву и на радном мјесту.

Да би се заштитила људска права грађана, власти на свим нивоима **морају да унаприједи борбу против корупције**, која је и даље један од најозбиљнијих проблема у земљи. У складу с политикама Европске уније о борби против корупције, неопходно је унаприједити координацију између различитих тијела одговорних за спречавање и борбу против корупције. Поред тога, неопходно је унаприједити комуникацију између правосудних институција и невладиног сектора. Поред опште борбе против корупције у земљи, борба против корупције у правосудју и даље је један од највећих приоритета за земљу.

Стратешки, правни, институционални оквир и оквири политика за **заштиту људских права** треба да буду потпуно спроведени. Поред тога, у Босни и Херцеговини мора се заокружити правни и институционални оквир у смислу успоставе хармонизованог, ефикасног и бесплатног система правне помоћи у цијелој земљи, те обезбиједити приступ правди без дискриминације. То подразумева подизање свијести јавности о томе како правосудни систем у Босни и Херцеговини треба да функционише и како се може приступити информацијама. Значајну улогу у унапређењу владавине права треба да има и јачање оквира за међуагенцијску сарадњу тијела за спровођење закона, унапређење прописа о узајамном приступу базама података и размјени података између ових агенција и тужилаштава. Поред тога, потребно је унапређивати политике за легалне и нелегалне миграције, азил, правосудну сарадњу у грађанским и кривичним предметима, те борбу против злоупотребе дрога.

Да би се постигао висок ниво безбједности, потребно је даље јачати сарадњу и капацитете безбједносних структура у Босни и Херцеговини. Борба против различитих облика криминала, укључујући високотехнолошки криминал и тероризам, треба да се интензивира успостављањем евиденције о истрагама, кривичним гоњењима и ослобађајућим/осуђујућим пресудама.

Слика 5 — Визуелни приказ акцелератора 2 под развојним правцем „Добра управа и управљање јавним сектором“: Владавина права, сигурност и основна права

7.3 Акцелератор 3: Отпорност на катастрофе

Егзистенцијални ризик пријети уништењу дугорочних потенцијала друштва. Таква пријетња може проишћати и из пандемије, из (намјерног или случајног) коришћења развијеног биолошког, хемијског, радиолошког и нуклеарног оружја, (зло)употребе вјештачке интелигенције, бројних свемирских догађаја и сл. Догађаји ниске вјероватноће и великог ефекта су животне чињенице, како пандемија COVID-19 показује. Виролози, епидемиолози и еколози деценијама су упозоравали на опасност од преноса заразних болести са животиња на људе. Поред тих догађаја ниске вјероватноће и великог

ефекта, постоје и догађаји веће вјероватноће и мањег ефекта, попут техничких (пад система, небрига, несреће итд.), као и оружаних ризика и пријетњи (тероризам, саботаже, грађански немири, ратови и сл).

Свака земља мора да развије отпорност на катастрофе, односно способност да спречи појаве штетних догађаја, да се заштити од њих, ублажи њихове посљедице, реагује на њих и опорави се од њих. Стога треба донијети одговарајуће стратегије и развити планове управљања ризицима и кризама. Уз стално промјењиве пријетње у кибернетичком окружењу, власти у Босни и Херцеговини треба да имају флексибилне и динамичне стратешке документе о кибернетичкој

безбједности да би одговорице на нове глобалне пријетње, као што је то пракса земаља Европске уније. Ови документи требало би да буду одговор на ризике, али и да истовремено обезбиједити партнерство јавног и приватног сектора, као и заједничко коришћење информација. У склопу сарадње с приватним сектором посебну пажњу треба посветити операбилности информационе технологије и компјутерски заснованом функционисању инфраструктуре.

Посебно је важно обезбиједити **заштиту и функционисање кључне инфраструктуре**, како оне техничке природе (снабдијевање енергијом, транспорт, снабдијевање питком водом, одлагање отпада и сакупљање и пречишћавање (урбаних и индустријских) отпадних вода, функционисање Интернета), тако и социоекономске природе услуга (јавно здравство, храна за људе и животиње, услуге спашавања, контрола управљања катастрофама, финансијске и осигуравајуће услуге, средства информисања, објекти културе (културно-историјско наслеђе) и др.).

Такође, потребно је ставити под **контролу токове услуга, те набавку, пружање и дистрибуцију кључних добара**. Власти на свим нивоима морају обезбиједити кључна јавна добра (здравље, храна, вода, ред, безбједност, правда, информације, образовање и сл), која могу бити произведена на разне начине (јавне агенције, приватне фирме, партнерство јавног и приватног сектора), али се пружају јавно.

Током криза, као и у раздобљу после кризе потребно је подстицати **одрживији опоравак** да би се подршка економском опоравку истовремено користила као инструмент остваривања циљева од ширег, стратешког значаја, те била условљена слијеђењем Циљева одрживог развоја (у вези с климатским промјенама, декарбонизацијом и сл). Истовремено, додјелу подстицајних средстава требало би усмјерити на оне пословне субјекте којима је помоћ најпотребнија, да би се спријечиле појаве да средства добијају они који их имају, или они који исплаћују дивиденде или купују дионице током кризе и у извјесном периоду после кризе. Такође, додјелу средстава треба условити ограничавањем фонда плата, укључењем радника у одборе, дефинисањем бонуса менаџерима и сл.

Стога је неопходно да се **унаприједи и систем јавних набавки** с аспекта ублажавања посљедица кризе, који мора бити једноставан, транспарентан и одговоран, као и да се обезбиједи дистрибуција ресурса и новчаних средстава брзо и ефикасно. То мора бити праћено адекватном ревизијом, надзором и системом извјештавања. Врло је важно развити процедуре за централизоване набавке да би се обезбиједило да грађани у цијелој земљи добију кључна добра, да би се избјегло нагомилавање на једној страни а несташнице на другој, да би се добила вриједност за новац али и избјегле појаве вјештачког повећања цијена.

Важно је увођењем **ефикасније регулације** што је могуће више или у потпуности избјегавати неlegalне финансијске токове и сузбијати могућности појаве разних превара које могу пратити одговоре на кризе. То укључује и сарадњу с банкама и другим финансијским институцијама да би се пресјекли токови новца повезани с преварама.

Кризе попут пандемије COVID-19 су изазов, али и прилика да се осмисли и стави у функцију **отпорна и инклузивна јавна здравствена инфраструктура и институције** ефикасне у рјешавању кризе. Та инфраструктура треба да буде у стању да предвиди и одговори на кризу како би се патње људи смањиле.

Заштита здравља грађана тражи да јавни сектор адекватно реагује и у кризним ситуацијама, у којима долази до нарушавања здравственог система, попут пандемије COVID-19. То подразумева брзо откривање, реаговање, превенцију и комуникацију с јавношћу у вези с опасностима по здравље. Путем заједничке платформе која по аутоматизму покреће релевантне факторе неопходно је **јачање вертикалне и хоризонталне комуникације** у кризним ситуацијама које негативно утичу на јавно здравство.

Неопходно је такође да здравствени сектор има развијене планове приправности с различитим сценаријима пријетњи по јавно здравље, плано-

ве развоја и континуираног унапређења система прикупљања података као основе за доношење одлука базираних на доказима, планове унапређења превентивних мјера, као и планове усвајања и развоја интегрисаног и кооперативног приступа различитих сектора и нивоа власти укључених у управљање, планове објављивања доступних информација и издавања јавних упозорења, те да планира и реализује интервенције усмјерене на смањење изложености здравственим ризицима.

Врло је важно **регулисати рад запослених и дјеловање фирми** током несрећа. Неопходно је развити јасна и прецизна правила о раду на даљину и коришћење јавне опреме током несрећа. То укључује јасна правила о брзом доношењу одлука и дистрибуцији добара као и обезбјеђењу фокалних тачака за подношење примједби.

За друштво отпорно на кризе, **пружање социјалне заштите**, посебно за сиромашне и рањиве, од кључног је значаја. Кризе потцртавају важност политика, стратегија и институционализованих средстава пружања социјалне заштите корисницима који су већ у систему социјалне заштите, као и потенцијалним корисницима овог облика заштите. Владе не треба да чекају кризу да би активирале механизме социјалне заштите, него треба да их имају унапријед припремљене сходно могућој врсти кризе (какве су, на примјер, поплаве које се периодично јављају у Босни и Херцеговини) како би избјегле тражење рјешења током трајања кризе.

Слика 6 — Визуелни приказ акцелератора 3 под развојним правцем „Добра управа и управљање јавним сектором”: Отпорност на катастрофе

7.4 Подциљеви и индикатори у оквиру развојног правца „Добра управа и управљање јавним сектором“

Табела у наставку приказује подциљеве са основним и циљним вриједностима у оквиру релевантних Циљева одрживог развоја, као и индикаторе за праћење напретка ка постизању подциљева у области развојног правца „Добра управа и управљање јавним сектором“.

SDG 5: ПОСТИЋИ РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ И ОСНАЖИВАТИ СВЕ ЖЕНЕ И ДЈЕВОЈЧИЦЕ			
5 GENDER EQUALITY			
Подциљ 5.1: Окончати све облике дискриминације жена и дјевојчица			
Замјенски индикатор 5.1.1: Индекс родног развоја (Gender Development Index – GDI)			
Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,924	0,934	0,975
Извор: http://hdr.undp.org/en/data			
Коментар: Словенија - 1,003, Хрватска - 0,989 и Србија - 0,976 су земље класифициране у прву групу, што значи да имају висок ниво једнакости у остварењу индикатора хуманог развоја између жена и мушкараца. БиХ је у групи 4, што значи да је земља са средњим-нижим нивоом једнакости између мушкараца и жена, те је стога циљ да БиХ 2030. буде у првој групи.			
Подциљ 5.5: Обезбиједити да жене потпуно и дјелотворно учествују и да имају једнаке могућности руковођења на свим нивоима одлучивања у политичком, економском и јавном животу			
Прилагођени SDG индикатор 5.5.1: Удио мјеста која заузимају жене у парламентима (%)			
Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
БиХ	21,4	23,5	40,0
ФБиХ	27,0	29,0	40,0
РС	21,8	24,0	40,0
БДБИХ	9,7	20,0	40,0
Извор: Општа изборна статистика 2018, Тематски билтен бр. 11, Агенција за статистику БиХ, Сарајево 2019, за БиХ све године, за ФБиХ и РС за 2018-2022; Индикатори избора: Општи избори 2018, Централна изборна комисија, 2019. за ФБиХ и РС за године 2010-2014 и 2014-2018. http://izbori.ba/Default.aspx?CategoryId=431&Lang=3 . Подаци за БДБиХ су из 2020. године.			

SDG 16: ПРОМОВИСАТИ МИРНА И ИНКЛУЗИВНА ДРУШТВА ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ, ОБЕЗБИЈЕДИТИ ПРИСТУП ПРАВДИ ЗА СВЕ И УСПОСТАВИТИ ЕФИКАСНЕ, ОДГОВОРНЕ И ИНКЛУЗИВНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ НА СВИМ НИВОИМА

Подциљ 16.1: Значајно смањити све облике насиља и с тим повезане стопе смртности

Прилагођени SDG индикатор 16.1.1: Убиства с предумишљајем на 100.000 становника

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Укупно	1,3	1,2	1,0
Мушкарци	1,7	1,6	1,4
Жене	0,8	0,6	0,6

Извор: <https://unstats.un.org/sdgs/>, С – подаци за БиХ
Коментар: ЕУ Просјек „укупно“ је 1,0.

Подциљ 16.6: Развити ефикасне, одговорне и транспарентне институције на свим нивоима

Замјенски индикатор 16.6.1: Индикатори свјетске администрације

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Глас и одговорност	39,0	55,0	65,0
Политичка стабилност и одсуство насиља / тероризма	30,5	50,0	63,0
Ефикасност владе	28,9	50,0	58,0
Квалитет регулативе	47,0	55,0	70,0
Владавина права	22,0	48,0	53,0
Контрола корупције	30,3	48,0	55,0

Извор: www.govindicators.org Процентни ранг међу свим земљама /од 0 (низак) до 100 (висок) ранг/

SDG индикатор 16.6.2: Удио становништва задовољног недавним искуством са јавним услугама

Година	Почетна (2013.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	38,1	50	70

Извор: Подаци Transparency International о перцепцији јавне управе у БиХ. „Задовољно становништво“ укључује испитанике који су у анкети изабрали опцију „врло задовољан“ или „сасвим задовољан“.

Коментар: У 2016. години просјечан удио грађана у земљама OECD-а који су регистровани као задовољни системима јавног здравства и образовања био је 70%, односно 67%.

Замјенски индикатор 16.6.3: Кредитни рејтинг (S&P)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
	B	B+	BB

Извор: Централна банка БиХ (2020). <https://www.cbbh.ba/Content/Read/549?lang=hr>

08.

РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ –
„ПАМЕТНИ РАСТ“

Паметни раст има за циљ да се обезбиједи претварање иновативних и продуктивних идеја у производе и услуге које могу створити високоплаћена радна мјеста и убрзати економски раст, а у исто вријеме очувати природни капитал и смањити друштвене неједнакости (Слика 31).

Одржавање макроекономске стабилности, јачање тржишта и унапређење управљања економијом (и у јавном и у приватном сектору) предуслови су за експанзију предузетништва, компанија са снажним растом, иновација које ефикасно користе ресурсе, дигитализацију и економске активности засноване на знању. Поред тога, овај развојни правац наглашава:

- Проширење обима предузетништва унапређењем укупних услова пословања и повећањем буџетског финансирања за истраживања, развој и иновације да би се убрзао развој високовриједних производа и услуга заснованих на знању, што би обезбиједило брже економско приближавање земљама с високим приходима.
- Квалитетно образовање и цјеложивотно учење, бољу усклађеност понуде на тржишту рада с потражњом и инвестирање у науку, истраживање, технологију и иновације, а како би се убрзало стварање достојанствених радних мјеста у економији 21. вијека.
- Већи фокус на зелене економске политике и приступе — посебно у погледу енергије, комуналних услуга, туристичког сектора, као и урбанизације и просторног планирања. Поред помоћи убрзавању економског раста, такав приступ је и предуслов за одрживије управљање природним ресурсима и већу отпорност на природне катастрофе и поремећаје.

Слика 7 — Визуелни приказ развојног правца „Паметни раст“

8.1 Акцелератор 1: Јачање повољног окружења за предузетништво и иновације за производњу добара високе додатне вриједности за извоз

Поред улагања у људски капитал и јачања система социјалне заштите, политике у Босни и Херцеговини морају да се фокусирају на повећање инвестиција јавног и приватног сектора уопште и економије знања. Овај приступ треба да се усредсреди на: (а) повећање односа улагања и БДП-а; (б) повећање улагања у истраживање и развој у односу на БДП; и (с) повећање удјела извоза високотехнолошких производа у укупном извозу.⁹ Мјере политике продуктивности (усмјерене на повећање агрегатне понуде) и фискалне политике (усмјерене на повећање агрегатне тражње) морају не само да подстакну повећање укупних инвестиција већ и да их се усмјере на производњу високотехнолошких добара, што се може постићи прије свега подстицањем улагања у истраживање и развој (кроз грантове јавног сектора којима се надопуњују инвестиције приватног сектора) и улагање у производњу високотехнолошких производа.

Босна и Херцеговина не може из „замке средњег дохотка“ изаћи без развоја предузетничког сектора економије, укључујући и женско и социјално предузетништво. Организациона структура сектора предузећа у Европској унији је таква да микропредузећа запошљавају око 30% укупно запослених, скоро колико и велика предузећа, која запошљавају трећину укупног броја запослених. С тим у вези, и у Босни и Херцеговини су потребна и велика и мала као и микропредузећа, при чему велика предузећа треба да постану лидери ланаца вриједности на које се „копчају“ снажно растуће мале фирме, тзв. „газеле“. Истовремено, **потребно је континуирано унапређење пословног окружења кроз** олакшавање пословања путем смањивања процедура и разних фискалних и паракфискалних намета. С друге стране потребно је осмислити иновативне моделе наплате пореза.

9 За дефиницију и листу високотехнолошких сектора и производа видјети Hatzichronoglou, T. (1997) Revision of the High-Technology Sector and Product Classification, STI WORKING PAPERS 1997/2. Paris: OECD. Такође видјети Еуростатов високотехнолошки документ, доступан на <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:High-tech>

Фокус би такође требао бити усмјерен на успостављање технолошко-иновационих центара за подршку стварању глобалних ланаца вриједности¹⁰ коришћењем субвенција које би ријешиле уобичајене проблеме једног или више сектора и пружиле техничку подршку малим и средњим предузећима у превазилажењу информативне празнине као једног од кључних разлога системских слабости тржишта. Такви технолошки и иновациони центри могу се додатно подржати кроз политику јавних набавки, с обзиром на то да се иновациона политика све више ослања на потражњу, а јавне набавке представљају значајну прилику за подстицање иновација.¹¹

Истовремено, неопходно је имати на уму допринос технолошко-иновационих центара производњи знања, с обзиром на њихову кључну улогу у области иновација. Као такви, технолошко-иновациони центри могу се специјализовати за истраживање, истраживачко образовање и професионално оспособљавање фирми с потенцијалом да постану међународни лидери у одређеним економским нишама у којима одређена регија / подручје Босне и Херцеговине већ има јаку или потенцијално јаку међународну конкурентност.

Технолошко-иновациони центри могу допринијети привлачењу инвестиција у регију, посебно страних директних инвестиција, идентификацијом инвестиционих прилика, пружањем услуга за задовољење стратешких потреба фирми инвеститора (развој вјештина, побољшање способности фирми из ланца понуде и сл.). Могућности за бољу интеграцију у ланце вриједности чине се већим у области софтверске индустрије, креативне и културне економије, фармацеут-

10 Глобални ланци вриједности представљају важну прилику за мање развијене земље да постану дио глобалне економије, апсорбују знање и технологију и додају вриједност својим производима, док омогућавају развијеним земљама да консолидују свој положај и даље се развијају.

11 Јавне набавке представљају значајну прилику за подстицање иновација из два разлога: (i) владе су често спремније или способније да плате веће цијене које се обично захтијевају приликом увођења новог производа и (ii) владина потражња често врло брзо достигне критичне размјере, посебно због тога што владине агенције / тијела могу комбиновати појединачне захтјеве и створити снажнији подстицај, те допринијети смањењу тржишног ризика гледано са становишта технолошко-иновационих центара.

ске индустрије, дрвне индустрије и производње намјештаја, производње аутомобилских дијелова и производње млијечних производа. При томе кластери засновани на великим предузећима који такође укључују микро, мала и средња предузећа могу бити полазиште око којег ће се организовати оваква интеграција. С обзиром да је пред Босном и Херцеговином врло захтјевна транзиција од постојећег нискотехнолошког извоза (свега 33 USD р.с. у 2017. години) до извоза интензивiranог вјештинама и капиталом, технолошко-иновациони центри могу имати веома важну улогу у развоју вјештина и у трансферу и развоју технологије.

Један од начина на који пандемија болести COVID-19 ремети економску активност је утицај на глобалне ланце вриједности. Затварање радних мјеста, потешкоће у транспорту и сл. утичу на снабдијевање репроматеријалом и компонентама, доводећи до несташице кључних елемената. Стога земље и сектори трпе јер, с једне стране, постоје потешкоће с обезбјеђењем фактора производње, а с друге стране потешкоће у пласирању производа и услуга. Поред тога, Босна и Херцеговина је врло рањива на кидање или сужавање ланаца вриједности, посебно оних из прерађивачке индустрије и туризма. Ради се о кидању ланаца у улазном дијелу (нпр. снабдијевање компонентама из Кине) и излазном дијелу (нпр. испорука производа кожне индустрије, обуће и текстила фирмама из Италије).

За економију у Босни и Херцеговини криза може бити прилика за повећање учешћа у глобалним ланцима вриједности, јер у кризним временима државе теже повећању географске дисперзије ланаца и смањењу ризика. Међутим, предуслов је да развојне политике подстичу улагање у инфраструктуру, образовање и јавно здравство, да се примијени адекватна политика ланца вриједности (јача апсорпциони капацитет фирми потенцијално укључених у ланце вриједности, повећава ефикасност локалне добављачке мреже и квалитет радне снаге) и повећава одрживост ланца вриједности кроз праксу политике праведне расподеле дохотка и заштиту животне средине.

Значајан покретач је повећање улагања у истраживачку, развојну и иновациону инфраструктуру на нивоу јавног сектора и на нивоу предузећа. Овај покретач подразумева увођење политике продуктивности на којој

се заснива постизање интензивног раста, а чије су кључне компоненте иновације, инвестиције и вјештине. Повећавање иновација заснива се на улагању у истраживање и развој, које мора снажно порасти, уз правило да јавни сектор обезбјеђује трећину ових инвестиција, а приватни сектор двије трећине као смјерницу. Један од инструмената иновационе политике требало би да буде условно обезбјеђивање јавних средстава, на примјер за једну КМ субвенције јавног сектора приватни сектор требао би уложити једну или више КМ. Ова улагања у истраживање и развој постепено би се повећавала, тако да би 2030. године остварене инвестиције износиле 1,5% БДП-а БиХ, односно БДП-а ентитета и БДБиХ.

Дигитализација економије пресудна је за продуктивност и конкурентност привреде. С тим у вези, дигитализација малих и средњих предузећа, као и дигитализација пољопривреде у комбинацији са дигитализацијом јавне инфраструктуре, сматра се једним од кључних покретача развоја у будућности. Поред повећања продуктивности, конкурентности и прихода, дигитализација доприноси смањењу јаза у приходима руралног становништва у односу на градско становништво, као и еколошкој одрживости и отпорности на изненадне кризе.

Повећавање инвестиција требало би заснивати на далеко бољој мобилизацији финансијских средстава. За то је неопходно увести нове финансијске инструменте, финансијске механизме и финансијске институције. Прије свега, неопходно је увести небанкарске депозитарне институције којих у Босни и Херцеговини нема, попут штедионица, кредитних унија итд, да би се мобилизовало више депозита и пласирало више кредита, јер би кроз ове форме могло да се укључи више компанија и грађана. Такође, у циљу мобилизације средстава било би неопходно развити институције узајамних гаранција које дјелују на принципима партнерства институција јавног, приватног или цивилног сектора и имају за циљ подршку развоју микро, малих и средњих предузећа (нпр. јавни и приватни облици заједничких гаранција). Увођењем нових финансијских институција (нпр. небанкарских институција које имају депозите) и механизма (као што су фондови ризико капитала), ове финансијске политике треба да помогну да се повећа приватна штедња и усмјери у нова предузећа и секторе који имају добре економске изгледе у будућности.

Кризe су често праћене буџетским и финансијским потешкоћама, што доводи до смањених инвестиција, јачих кредитних ограничења и споријег усвајања нових технологија. То има негативан утицај на потенцијални резултат, посебно у земљама попут БиХ, које су у дубокој структурној неравнотежи. Због тога је изузетно важно повећати продуктивност као основни фактор упозорења. Кризе убрзавају захтјеве за структурним реформама усмјереним на раст продуктивности као главни извор економског раста. Међутим, у Босни и Херцеговини за раст продуктивности неопходно је обезбиједити не само увођење политике продуктивности него и развој „преводиличке инфраструктуре“ која подразумијева трансфер и развој технологија и људског капитала¹²

Развој преводилачке инфраструктуре, тј. инфраструктуре која обезбјеђује превођење иновација у комерцијалне производе, у БиХ се може успоставити утемељењем научно-технолошких центара кроз партнерства јавног, приватног и цивилног (академског) сектора. Ти центри би омогућили повећање продуктивности преко своје двије темељне компоненте – истраживачко-развојну компоненту и компоненту обуке, које би доприносиле стварању већег броја производа више додатне вриједности, повећању конкурентности и већем извозу. Развој „преводиличке инфраструктуре“ биће учинковитији ако додатна пажња буде посвећена микро и малим предузећима, прецизније повећању величине њиховог дигиталног коефицијента, што би обезбиједило њихов бржи развој, њихову интернализацију као и прерастање у већа предузећа. То подразумијева развој нових пословних процеса унутар малих и средњих предузећа у Босни и Херцеговини, као и развој стимулишућих механизма за увођење е-трговине.

Развијенији градови/регије могу играти кључну улогу у пружању подршке секторима заснованим на знању како би се интегрисали у регионалне и глобалне ланце вриједности. То укључује посебно градове/регије који су сједишта универ-

зитета и у којима постоји концентрација знања и других ресурса.

Да би градови/регије били покретачи развоја, треба да препознају лидере приватног сектора и да их подрже активним мјерама, посебно из области партнерства јавног и приватног сектора и да тиме постигну успоставу и развој ланаца вриједности, а потом кластера производње или барем полова развоја. Таква политика подршке лидерима развоја треба циљати, по могућности, на секторе са што вишим технолошким садржајем, те треба укључивати мале и велике фирме које стварају знање и промовисати сарадњу између њих у области истраживања, развоја и иновација. Важан циљ при томе треба да буде повезивање домаћих фирми које послују у земљи с транснационалним компанијама ради стварања темеља за додавање што веће вриједности производима за које су заинтересовани захтјевнији инострани потрошачи и да се тако остварује што већи доходак итд. Градови/регије морају стварати окружење које:

- привлачи компаније;
- промовише учење / обуку и пренос технологије;
- стимулише појаву ММСП (микро, мала и средња предузећа);
- подстиче појаву и развој ланаца понуде/потражње, ланаца вриједности, производних кластера;
- развија институције које подстичу повећање извоза;
- подстиче долазак и развој фондова ризичног капитала (ФРК), и
- подржава развој дистрибутивних канала на тржишту ЕУ.

Политике јачања предузетништва у Босни и Херцеговини такође треба значајну пажњу да посвете мобилизацији потенцијала дијаспоре у смислу њеног охрабривања да активира потребне вјештине и ресурсе за развој у земљи. С тим у вези од значаја је интегрисање питања миграција у развојно планирање на свим нивоима у земљи, као и активирање посебних финансијских инструмената за подршку

¹² Низ земаља развио је врло успјешну инфраструктуру овог типа. Нијемци имају Fraunhofer Gesellschaft, највећи у Европи, Тајван ITRI, Јужна Кореја ETRI, Холанђани TNO, Британци Katarpult centre итд. У складу с тим, БиХ би могла развити преводилачку инфраструктуру као скуп регионалних научно-технолошких центара базираних на компаративним предностима регија.

формирању бизниса из дијаспоре и за привлачење финансијских ресурса дијаспоре. Истовремено је потребно много више ангажмана на подизању нивоа свијести и разумијевања јединствене улоге коју дијаспора може одиграти у развојним процесима у Босни и Херцеговини, затим мапирање дијаспоре (да би се поспјешили умрежавање и сарадња) те, коначно, треба радити на унапређењу политичких, социјалних и економских услова и окружења које охрабрује већи ангажман дијаспоре, укључујући и реформе за унапређење пословног и **инвестиционог окружења за мала и средња предузећа, као и реформе финансијског система ради привлачења финансијских ресурса, те на тај начин повећати нивое агрегатне штедне и агрегатних инвестиција.**

Стварање услова за већи ангажман исељеништва на развоју изискује напоре свих нивоа власти у Босни и Херцеговини да би се исељеништву пружиле квалитетније услуге и одговорило на њихове потребе. Један од механизма на који је

могуће дијаспору у већој мјери укључити у развојне процесе у земљи јесте промоција институционалних партнерстава и мрежа са земљама у којима дијаспора живи и ради. Битно је такође радити и на склапању партнерства између власти и асоцијација дијаспоре, базираног на узајамном повјерењу, а све с циљем промоције координисаног приступа у активирању потенцијала дијаспоре и претварању *brain drain* у *brain gain*. Такође, од значаја је и стварање институција за подршку и усвајање политика и програма који препознају значај дијаспоре за социоекономски развој у Босни и Херцеговини. Као примјер може се навести коришћење вјештина и експертизе дијаспоре да би се постигла позитивна трансформација у сектору образовања привлачењем експерата из дијаспоре у форми гостујућих професора на образовним институцијама у Босни и Херцеговини, итд.

Слика 8 — Визуелни приказ акцелератора 1 под развојним правцем „Паметни раст“: Јачање повољног окружења за предузетништво и иновације за производњу добара високе додане вриједности за извоз

8.2 Акцелератор 2: Повећање инвестиција у инфраструктуру

Као што показује пракса развијених земаља, власти у Босни и Херцеговини морају не само повећати стопу инвестиција него и у структури инвестиција повећавати удио јавних инвестиција у инфраструктуру, и то у износу од минимално 5-7% бруто домаћег производа. Улагање у инфраструктуру у великој мјери може подржати успоставу јавно-приватних партнерстава, те је у том смислу потребно радити на креирању подстицајног окружења за такве моделе јер се на тај начин омогућава увођење комерцијалне дисциплине у испоруку инфраструктурних услуга, уз истодобно повећање ефикасности и смањење трошкова.

Посебно је важно да се обезбиједи једнак приступ модерној транспортној инфраструктури у свим дијеловима земље, укључујући и одржив јавни превоз. Равномјеран развој транспортне инфраструктуре кључни је предуслов јачања конкурентности, социјалне кохезије и свеукупног одрживог развоја.

Потребно је унаприједити јавну дигиталну инфраструктуру и обезбиједити доступност релевантних података истраживачко-развојним ор-

ганизацијама, факултетима и предузећима који не могу обезбиједити те ресурсе, водећи при томе рачуна о интегритету и безбједности података. То подразумева успоставу платформе како би се јавном и приватном сектору, образовним, истраживачким и другим институцијама обезбиједило адекватније обављање функција, успоставу центара за похрану података у облаку који би омогућио управљање властитим подацима и дигитализацију јавне управе, уз смањење појединачних трошкова набавке хардвера и софтвера који су потребни за појединачне институције. То такође подразумева доношење адекватног законског оквира за широкопојасност у БиХ, усклађеног са законодавством Европске уније, као и увођење технологија нове генерације брзог и ултрабрзог Интернета, коришћење широког радиофреквентног спектра за развој мобилних комуникација (потпуна имплементација 4G и успостава 5G+ окружења), те развој интероперабилних апликација. Унапређење јавне дигиталне инфраструктуре посебно је важно у периодима криза, када долази до сметњи у јачини протока интернетске мреже због повећаног коришћења података, повећања лимита потрошње од оператора и сл. Стога је потребно додатно повећати улагања у дигиталну инфраструктуру, која представља „уско грло“ развоја.

13

Слика 9 — Визуелни приказ акцелератора 2 под развојним правцем „Паметни раст”: Повећање инвестиција у инфраструктуру

Током криза у БиХ уочавају се прекиди у јачини интернетског протока. Према Дигиталном индексу квалитета живота за 2020. годину, који Surfshark редовно израчунава, у првим мјесецима пандемије 49 од 85 укључених земаља доживјело је „искакање“, а 44 земље су искусиле успоравање Интернета. Surfshark истиче да је пријатно изненађење функционисање Интернета у земљама Балкана (Бугарска, Србија, Хрватска и Албанија), али не и у БиХ (<https://surfshark.com/dql2020-slides.pdf>).

8.3 Акцелератор 3: Побољшање приступа и квалитета образовања и обуке

Резултати PISA теста одржаног 2018. године показали су лоше стање у погледу знања ђака у школама у Босни и Херцеговини, с обзиром да 58% ђака не остварује минимални ниво функционалне писмености у математици, 57% у природним наукама и 54% у читању. Један од кључних налаза Аналитичког извјештаја Европске комисије о Босни и Херцеговини из 2019. године је да посебну пажњу треба усмјерити на „низак квалитет образовања и недовољну оријентацију на потребе тржишта рада“. У том смислу, акцелератор квалитета образовања наглашава потребу за развојем знања које ће припремити младе људе за промјенљиво радно и животно окружење те за одрживу будућност, фокусирајући се посебно на индивидуални приступ учењу, изградњу основне и математичке писмености те стицање општег и специјализованог знања, вјештина и компетенција заснованих на исходима учења.

Први покретач у оквиру овог акцелератора односи се на **курикуларну реформу на свим нивоима образовања** да би образовање у коначници резултирало функционалним знањем. Унапређење квалитета образовања је неопходно, јер је то први и најважнији корак у процесу настајања активних, одговорних и ангажованих грађана. У том смислу нагласак је на унапређењу наставних планова и програма базираних на исходима учења и кључним компетенцијама, и сходно томе на обезбјеђењу квалитета од надлежних институција, укључивању знања и вјештина за 21. вијек (критичко размишљање, рјешавање проблема, предузетничко учење, дигиталне вјештине, финансијска писменост, STEM образовање), те дефинисању боље уписне политике. Овај покретач омогућава напредак и побољшање квалитета образовања и усмјерен је на потребу за промјеном постојећег приступа о томе шта се подучава и како ђаци и студенти уче. С обзиром да већина незапослених у Босни и Херцеговини има завршена три или мање од три разреда средње школе,¹⁴ те примарно завршава програме средњег стручног образовања, важно је да се континуирано побољшава настав-

ни план и програм у средњим стручним школама на основу исхода учења и кључних компетенција у сарадњи са свим релевантним актерима¹⁵ да би у већој мјери били у складу с потребама тржишта рада и ђацима обезбиједили знање, вјештине и компетенције које ће им побољшати могућност запошљавања.

Други покретач у оквиру овог акцелератора односи се на свеобухватно и квалитетно предшколско образовање, односно побољшање обухвата дјеце предшколским образовањем, не само у години прије поласка у школу већ и у доби од три до шест година, с обзиром на то да тренутно већина дјеце овог узраста уопште нема приступ предшколским програмима. С обзиром на значај могућности да ђаци у раној фази уче у структурисаном окружењу, ниска стопа покривености предшколским образовањем за старосну групу од три до шест година указује на потребу за побољшањима у овој области.

Сљедећи покретачи који су важни за побољшање квалитета образовања и обуке повезани су са **развојем капацитета наставника** од предшколског до високог образовања и с **модернизацијом школа и наставних метода, како у општем тако и у техничком и стручном образовању и обуци**. Спровођење наведених реформи у образовним системима захтијева компетентно и мотивисано наставно особље са регулисањем радног статуса.¹⁶

Убрзане технолошке иновације утичу на преусмјеравање запослености ка пословима који захтијевају висок ниво когнитивних и социо-емоционалних вјештина. Вјештине које запослени данас посједују врло брзо ће застарити и неће одговарати будућим пословима. Очекује се значано нестајање рутинског посла. Дигиталне вјештине потребне су на свим нивоима: на ос-

15 UNICEF, GAP analysis in the area of social protection and inclusion policies in Bosnia and Herzegovina (2013), William Bartlett.

16 Предавања путем дигиталних платформи постаће раастући тренд. Иако се и до избијања пандемије, тј. у посљедњих десет година сматрало да ће дигиталне технологије револуционисати високо образовање, увођење није ишло тако брзо као што су предвиђале механичке пројекције. Али ствари се мењају, великим дијелом због утицаја пандемије вируса корона. Али дигиталне платформе нису квалитетна замена за учионицу, посебно у случају ђака од првог до четвртог разреда. Сиромашнија деца, која имају лошији приступ Интернету, и слабије образовани родитељи који не могу лично да обезбиједи или плате додатну наставу радије се враћају у учионицу. (The Economist, 8. август и 30. април 2020. године).

14 Завод за статистику ФБиХ, 2018; Завод за статистику РС, 2018.

новном нивоу да би се људима помогло да се повежу и искористе предности интернетских услуга и апликација; на средњем нивоу да се помогне студентима и незапосленима да стекну неопходне вјештине потребне дигиталној економији; на напредном нивоу да се повећа база стручњака у области информационих и комуникационих технологија и да се испуне захтјеви индустрије. Стога се фокус политике мора усмјерити на развој дигиталних вјештина да би се смањиле дигиталне разлике и обезбиједило да се дигиталне услуге користе у друштву. Ово би омогућило дигиталну инклузију и обезбиједило да сви грађани буду дио једног дигиталног друштва у развоју („нико неће бити искључен“). Ово ће захтијевати напоре свих у Босни и Херцеговини који су укључени у систем за развој дигиталних вјештина, почев од твораца политика из различитих сектора и административних нивоа у БиХ па до приватних компанија, академских и образовних институција, као и разних организација (међународних, невладиних итд).¹⁷

Како концепт будућих послова и каријера постаје све више флуидан, све већи нагласак биће на цјеложивотно учењу, тј. на континуираном стицању знања и вјештина, било формалним, неформалним или информалним учењем. С тим у вези, ефикасан систем цјеложивотног учења додатни покретач је који је могуће развити само уз активан ангажман и подршку власти, послодаваца, радника и образовних институција. Од круцијалног значаја је да се усвоји холистички приступ цјеложивотном учењу, који ће обухватити све животне фазе и све форме образовања. Поред раста јавних улагања у образовање одраслих, потребно је осмислити и одговарајуће подстицаје да би се повећале инвестиције приватног сектора у развој људског капитала и обуку запосленика. Нагласак треба ставити на циљање категорија запослених за које се очекује да би могли бити посебно изложени ризику останка без посла, као што су старији радници, нискоквалифико-

17 Показатељ: Дигиталне вјештине становништва (1-7): 3,7 (2019) https://tcdata360.worldbank.org/indicators/h945a9708?country=BRA&indicator=41400&viz=line_chart&years=2017,2019

Слика 10 — Визуелни приказ акцелератора 3 под развојним правцем „Паметни раст“: Унапређење приступа квалитету образовања и обуке

вани радници, samozaposleni, zaposleni u mikro, malim i srednjim preduzećima, kao i žene. Konечно, важно је да се сагледа и покретач који се односи на стратешко инвестирање у истраживачко-развојне активности образовних институција и у њихово повезивање с пословном заједницом. У Босни и Херцеговини потребан је већи фокус на науку, истраживање, технологију и иновације. Поред повећања улагања у науку, потребно је промовисати учешће образовних институција у програмима истраживања ЕУ (Horizon 2020, EUREKA итд), као и инвестирање у истраживачку инфраструктуру за истраживачке пројекте, у успоставу повољног окружења и бољих услова за сарадњу образовних институција и предузећа која желе да инвестирају у истраживачко-развојне активности примјенљиве у привреди.

8.4 Акцелератор 4: Зелени раст и чиста енергија

Садашњи економски трендови у успјешним европским и азијским земљама показују да декарбонизација представља кључну компоненту за одрживи раст у 21. вијеку. Поред повећаног загађења ваздуха и појаве респираторних обољења, економски развој заснован на електранама које користе угаљ и биљеже значајне губитке при производњи енергије суочен је са неизвјесном будућношћу у погледу конкурентности, непредвиђених фискалних обавеза и потенцијално изгубљене имовине. **Декарбонизација енергетског сектора** (енергетска транзиција) требало би да се проведе прије свега унапређењем енергетске ефикасности, повећањем удјела обновљиве енергије у крајњој потрошњи енергије, те промјеном горива (електрификацијом) у секторима гријања и транспорта. Процес енергетске транзиције у Босни и Херцеговини координира се кроз спровођење релевантних планова као што су Акциони план за коришћење обновљиве енергије у Босни и Херцеговини (NREAP) и Акциони план за енергетску ефикасност Босне и Херцеговине (NEEAP). За лакшу интеграцију варијабилних извора обновљиве енергије (нпр. соларна фотонапонска и вјетроенергија) у електроенергетску мрежу у земљи неопходна су софистицирана и ликвидна тржишта електричне енергије. Стварање функционалног тржишта електричне енергије у БиХ и обједињавање с регионалним и тржиштима ЕУ стога представља приоритетне циљеве који би се требали остварити у наредним годинама. Процес декарбонизације производње електричне енергије из угља треба да прате програми економског реструктурисања рударских региона (тзв. програми праведне транзиције) који ће омогућити економску будућност таквих подручја, као и проналажење алтернативних послова за раднике који у овом процесу остану без радних мјеста.

Спровођење енергетске транзиције у Босни и Херцеговини такође треба узети у обзир потребу да се обезбиједи да „нико не буде искључен“. То захтијева смањење енергетског сиромаштва и спровођење паметних мјера да би се обезбиједило да сви имају барем минимално финансијски приступачно и поуздано снабдијевање енергијом. Такође, при спровођењу мјера енергетске ефикасности приоритет треба да буду

објекти јавне инфраструктуре: школе, болнице и социјалне установе, чиме се обезбеђује да социјално угрожене групе имају директне користи од мјера енергетске транзиције.

Децентрализација електроенергетског система путем интеграције дистрибуисаних извора енергије (углавном од независних произвођача енергије) још је једна од кључних аспирација у оквиру енергетске транзиције. Интеграција дистрибуисане производње електричне енергије захтијева унапређење и модернизацију електродистрибутивних мрежа. Дигитализација електроенергетског система (изградњом „паметних мрежа“) треба да буде кључни елеменат овог процеса. Транзиција ка децентрализованом електроенергетском систему такође укључује демократизацију у оквиру које се монополи суочавају с конкуренцијом у виду малих појединачних произвођача енергије. За то је потребна успостава иновативних финансијских инструмената и пословних модела (нпр. подршка успостављању

локалних енергетских задруга и ESCO компанија). На крају, али не и најмање важно, јавно информисање и едукативне кампање о одрживој и чистој енергији и климатским промјенама морају се свеобухватно увести, како у школама (у образовне наставне планове) тако и у друштву уопште.

Прелазак на економију с ниским удјелом угљеника подразумијева промјене у постојећим профилима послова, као и појаву нових профила занимања. То захтијева развој потребних **„зелених“ вјештина и послова** међу постојећим радницима и младом радном снагом у терцијарном образовању (TVET и универзитет). У том контексту потребна је прилагодба TVET-а и универзитетских наставних програма, као и обука одраслих радника, еда би зелени раст постао стварност.

Зелени раст и чиста енергија

Слика 11 — Визуелни приказ акцелератора 4 под развојним правцем „Паметни раст“: Зелени раст и чиста енергија

8.5 Акцелератор 5: Паметно управљање природним ресурсима и животном средином

Изазови управљања климатским ризицима, заштита квалитета животне средине, очување биолошке разноликости и одрживо управљање водама и земљиштем морају да се рјешавају како би се обезбиједило да економски раст буде одржив (усмјерен на очување наслеђа, културно-историјских споменика, посебно у секторима попут туризма, водних ресурса, шумарства и пољопривреде, као и металне, екстрактивне, дрвне, аутомобилске индустрије и сл.) и да се повећа отпорност на поплаве, пожаре, суше и друге катастрофе чија појава и утицај су све учесталији и са знатним посљедицама. Стање околиша у појединим сферама (нпр. управљање отпадом, стварање услова за одрживо наводњавање мањих приватних пољопривредних површина, воћњака и другог) може да се унаприједи адекватним планирањем на локалном/регионалном нивоу, што додатно наглашава улогу и важност просторног планирања градова/регија у паметном управљању природним ресурсима и околишем. **Већи нагласак на туризам, уз одговарајуће инвестиције у инфраструктуру везану за одрживи туризам, одрживо управљање водама и отпадом, као и транспорт,** могао би обезбиједити значајан поврат инвестиција у смислу зеленог раста.

Имајући у виду да се скоро сав отпад у Босни и Херцеговини одлаже на депоније (око 95%), потребно је развити **систем циркуларне економије** у сфери управљања отпадом и радити на поновној употреби и рециклажи, компостирању те поврату енергије. На тај начин би се смањио утицај на природне ресурсе и унаприједило стање околиша, а развио би се и ојачао нови економски сектор. Додатно, циркуларна економија може да смањи емисију штетних гасова, да пружи шансу средњем и малом предузетништву и повећа БДП.

Иако је економски раст подигао животни стандард и унаприједио квалитет живота, такође је исцрпио природни капитал у Босни и Херцеговини и деградирао екосистеме. Будући да **природни капитал** представља директни улазни елеменат за производњу многих роба и услуга, његова **заштита и обнова те одговарајуће уп-**

рављање треба да буду у главном фокусу одрживог развоја у БиХ. Посебно је потребно унаприједити безбједност и квалитет воде за пиће, како у малим тако и у великим водоводима, а нарочито у локалним – сеоским и приватним, уз редовне контроле надлежних јавних здравствених служби. Континуитет водоснабдијевања мора се обезбиједити трајно и сигурно. Прикупљање, пречишћавање и диспозицију урбаних и технолошких отпадних вода треба постепено унапређивати. Подаци о квалитету околиша, засновани на поступцима праћења и процјене ризика који слиједе из Оквирне директиве о водама ЕУ (WFD) показују да добро стање вода у већем дијелу земље није постигнуто. Више од половине водних тијела има статус нижи од доброг. Кључни изазови су нетретиране комуналне воде (отпадне воде), загађење нутријентима, хидроморфолошке промјене, као и присуство приоритетних супстанци и сл. Годишњи режим падавина показује тренд пада, док средња годишња температура ваздуха показује супротне знаке.¹⁸ Иако територија Босне и Херцеговине не оскудијева водом, знакови несташице воде са сушама током посљедњег десетљећа указују на хитну потребу дефинисања приступа ублажавању оваквих дјеловања. У циљу заштите и обнове екосистема везаних за воде, средства за заштиту околиша која се убиру приходовањем од такси на воду требало би да се усмјере на заштиту и обнову водених екосистема.

Економски раст могао би бити ометен и деградацијом природног капитала и ограничавањем ширења економских активности ради заштите природних ресурса. У Босни и Херцеговини потребно је измијенити тренутно понашање потрошача и начине производње који загађују и подстицати зелене економске активности, укључујући одрживи туризам, заједно с повећањем расхода за заштиту и очување цјелокупне његове природне баштине и јачањем напора на мобилизацији државних и међународних финансијских ресурса.

Потребно је адекватно ријешити и питање успоставе централног складишта радиоактивног материјала у Босни и Херцеговини, чиме би се знатно побољшале радијациона безбједност и заштита здравља људи и животне средине. С обзиром на то да су многи екосистеми већ под притиском, остваривање паметног раста

захтијева да производња робе и услуга не води потпуном исцрпљивању природних ресурса. То подразумева **спровођење јачих контрола прекомјерне емисије и испуштања штетних материја, те континуирано праћење квалитета екосистема** (нпр. ваздуха, воде, земљишта), у складу с логиком еколошких компоненти које нуди *acquis communautaire*. За кршење стандарда заштите животне средине морају се строго примјењивати постојећи одговарајући регулаторни одговори – према принципу „загађивач плаћа“ и „корисник плаћа“. Накнаде за фосилна горива, накнада за возила (посебна накнада за околиш), порез на загађење ваздуха, опште и посебне водне накнаде и накнада за отпад за оне који нису у систему¹⁹ главни су економски инструменти који се проводе у Федерацији Босне и Херцеговине. У Републици Српској не дјелује систем пореза на загађење ваздуха, а исплате тарифа за енергију, које представљају главни извор финансијског улагања у уштеду енергије, ефикасност и инфраструктуру, не обезбјеђују довољна финансијска средства. Потребно је потпуно примјењивати *Environmental Liability Directive*, да би онај ко производи загађење плаћао адекватне накнаде (принцип „загађивач плаћа“ примијењен на територији цијеле БиХ). Систем дистрибуције тако добијених накнада треба да буде транспарентан и базиран на уклањању/ублажавању извора проблема/загађења. У противном, учинци примијењених мјера цијена (тарифе, накнаде) на понашање (становника и индустрије) су ограничени, а њихово правилно функционисање као ефикасни економски инструменти за заштиту животне средине су отежани.²⁰

Проблем који власти у Босни и Херцеговини морају континуирано рјешавати, како с аспекта безбједности тако и с аспекта паметног управљања ресурсима, јесте и **деминирање контаминираних подручја**. Мине и експлозивне направе заостале из рата онемогућавају смањење сиромаштва у руралним подручјима и престављају значајну препреку развоју туризма и искоришћавању потенцијала дрвне индустрије и хидроенергије. Важност овог проблема је толика да је разматран приједлог увођења посебног циља одрживог развоја – циља број 18 у Босни и Херцеговини, да би се истакла потреба да се питање деминирања инкорпорира у све развојне политике у земљи.

У посљедњој деценији Босна и Херцеговина се суочава с неколико значајних екстремних климатских и метеоролошких догађаја, који се манифестују кроз чешће појаве катастрофа (клизишта, поплаве, пожари, земљотреси, сњегни наноси, акцидентална загађења околиша). Климатске промјене и висока изложеност природним и људски узрокованим опасностима додатно отежавају социоекономски развој земље и негативно се одражавају на остварене развојне циљеве. Поплаве из маја 2014. године изазвале су штете и губитке у износу од 15% БДП-а, те дугорочне развојне посљедице једнаке петогодишњим застојима у постизању циљева веће родне равноправности, нижих стопа сиромаштва, смањене маргинализације и веће једнакости за мањинске групе и појединце. С обзиром на пројекције климатских промјена за регију, Босна и Херцеговина треба да се у потпуности с проблемом смањења ризика од катастрофа научи носити кроз мултисекторску сарадњу свих релевантних актера, која ће фокус ставити на превенцију катастрофа, укључујући и креирање развојних и секторских политика које узимају у обзир ризике од катастрофа и климатске промјене.²¹

19 Односи се на амбалажни отпад и амбалажу и електрични и електронски отпад.

* NBSAP – Стратегија Босне и Херцеговине са Акционим планом за заштиту биолошке и пејзажне разноликости.

20 Преглед еколошких перформанси, БиХ, 2018.

21 https://www.undp.org/content/dam/bosnia_and_herzegovina/docs/Response%20to%20Floods/RNA.pdf

Слика 12 — Визуелни приказ акцелератора 5 под развојним правцем „Паметни раст”: Паметно управљање природним ресурсима и околишем

Табела у наставку приказује подциљеве са полазним и циљним вриједностима у оквиру релевантних Циљева одрживог развоја, као и индикаторе који ће пратити напредак ка постизању подциљева у области развојног правца „Паметни раст“.

8.6 Подциљеви и индикатори у развојном правцу „Паметни раст“

SDG 3: ПРОМОВИСАТИ ЗДРАВ ЖИВОТ И ДОБРОБИТ ЗА СВЕ ЉУДЕ СВИХ ЖИВОТНИХ ДОБИ				3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING
Подциљ 3.6: До краја 2030. на глобалном нивоу преполовити број смртних случајева и повреда до којих долази у саобраћајним несрећама				
SDG индикатор 3.6.1 Стопа смртности у саобраћајним несрећама на 100.000 становника				
Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)	
Вриједност индикатора	15,7	11,5	6,4	
Извор: UN database, 2000-2013, Global Status Report on Road Safety 2015 (Data come from different sources police data, Ministry of health and Ministry of transport, studies and Survey) E-estimated; за 2016 WHO: Global Status Report on Road Safety 2018. Коментар: Ради поређења, у Хрватској се вриједности крећу од 14,6 у 2000. до 8,1 у 2016. години; Србија: 10,2 у 2000. до 7,4 у 2016. години; Словенија са 15,8 у 2000. на 6,4 у 2016. години.				
SDG 4: ОБЕЗБИЈЕДИТИ ИНКЛУЗИВНО И КВАЛИТЕТНО ОБРАЗОВАЊЕ И ПРОМОВИСАТИ МОГУЋНОСТИ ЦЈЕЛОЖИВОТНОГ УЧЕЊА				4 QUALITY EDUCATION
Подциљ 4.3: До краја 2030. године обезбиједити једнак приступ јефтином и квалитетном техничком, стручном и терцијарном образовању, укључујући универзитетско образовање, за све жене и мушкарце				
SDG индикатор 4.3.1 Стопа учешћа младих и одраслих у формалном и неформалном образовању и обуци током претходних 12 мјесеци, према полу				
Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)	
Вриједност индикатора				
Укупно	8,7	15,4	29,5	
Жене	8,5	15,2	30,2	
Мушкарци	8,9	15,6	29,8	
Извор: База података УН-а, Анкета о образовању одраслих (АЕС). Коментар: Ради поређења, вриједности индикатора у региону у 2016. години су: Хрватска 31,8 (жене 31,1; мушкарци 32,5), Србија 19,8 (21,4 жене, 18 мушкараца), Словенија 46,1 (48,3 жена, 44,1 мушкарца).				
Подциљ 4.4: До 2030. године значајно повећати број младих и одраслих који имају одговарајуће вјештине, укључујући техничке, дигиталне и стручне вештине, за запошљавање, достојанствено запослење и предузетништво				
Замјенски SDG индикатор 4.4.1: Појединци који користе Интернет, у %				
Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)	
Вриједност индикатора	70	80	95	
Извор: Агенција за статистику БиХ (2018.)				

Подциљ 4.а: Изградити и побољшати образовне установе прилагођене дјеци, лицима с инвалидитетом и родним разликама, те сигурати безбједно, ненасилно, инклузивно и ефикасно окружење за учење за све

Прилагођени индикатор SDG 4.а.1: Опремање основних и средњих школа компјутерима и приступом Интернету за ђаке; број ђака/по компјутеру, просјек

Година	Почетна (2018./2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Основно образовање			
- Просјечан број ђака на 1 компјутер	14,42	8,00	4,00
- Просјечан број ђака на 1 приступ Интернету	22,29	12,00	6,50
Средње образовање			
- Просјечан број ђака на 1 компјутер	11,89	4,50	3,00
- Просјечан број ђака на 1 приступ Интернету	14,67	7,00	4,00

Извор: Буџет заснован на подацима, у: http://www.bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopstenja/2019/EDU_01_2018_Y2_1_BS.pdf и http://www.bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopstenja/2019/EDU_01_2017_Y2_3_BS.pdf

SDG 6: ОБЕЗБИЈЕДИТИ САНИТАРНЕ УСЛОВЕ И ПРИСТУП ПИТКОЈ ВОДИ ЗА СВЕ

Подциљ 6.1: до краја 2030. године постићи универзалан и једнак приступ безбједној и јефтиној питкој води за све

SDG индикатор 6.1.1: Удио становништва које користи питку воду из система којима се безбједно управља

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	75	80	90

Извор: Преглед сектора водних услуга у БиХ, Министарство ванјске трговине и економских односа Босне и Херцеговине (МОФТЕР).

Подциљ 6.3: До 2030. године побољшати квалитет воде смањењем загађења, уклањањем депонија и смањењем испуштања опасних хемикалија и материјала, половљењем удјела нетретираних отпадних вода те значајним повећањем рециклаже и безбједне поновне употребе на глобалном нивоу.

SDG индикатор 6.3.1: Становништво прикључено на пречишћавање урбаних отпадних вода, %

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	3,6	20,0	50,0

Извор: Агенција за статистику БиХ, http://www.bhas.ba/tematskibiltenti/TB_1_odr_razvBiH_BS.pdf

Замјенски SDG индикатор 6.3.2.а: Биохемијска потрошња кисеоника у ријекама

Година	Почетна (2013.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2,30	2,10	1,94

Милиграми О₂ по литру. Последња вриједност за просјек ЕУ је 1,94.

Извор: Европска агенција за околиш (ЕЕА), <http://data.europa.eu/euodp/data/dataset/rYsd2bjHKGttQApfJr4GRA>

Замјенски SDG индикатор 6.3.2.б: Фосфати у ријекама

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,03	0,03	0,03

Милиграми PO₄ по литру. Последња вриједност за просјек ЕУ је 0,068.

Извор: Европска агенција за околиш (ЕЕА)

https://knoema.com/SDG_06_50/phosphate-in-rivers-source-eea

Подциљ 6.5: До 2030. провести интегрирано управљање водним ресурсима на свим нивоима, укључујући прекограничну сарадњу, према потреби

SDG индикатор 6.5.1: Степен имплементације интегрираног управљања водним ресурсима на скали 0–100

Година	Почетна (2017.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	52,9	65,0	70,0

Извор: Министарство вањске трговине и економских односа БиХ (2017.)

SDG 7: ОБЕЗБИЈЕДИТИ ПРИСТУП МАТЕРИЈАЛНО ПРИСТУПАЧНОЈ, ПОУЗДАНОЈ, ОДРЖИВОЈ И МОДЕРНОЈ ЕНЕРГИЈИ ЗА СВЕ

Подциљ 7.1: До 2030. године обезбиједити универзални приступ финансијски приступачним, поузданим и савременим енергетским услугама

SDG индикатор 7.1.2: Удио становништва које се првенствено ослања на чиста горива и технологију

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	62	69	84

Извор: Свјетска банка, Индикатори свјетског развоја.
<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

SDG индикатор: 7.2.1: Удио обновљивих извора енергије у укупној финалној потрошњи енергије (%)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	35,7	41,0	45,0

Извор: MBTEO БиХ. <https://see2020.info/sustainable-growth/>

Подциљ 7.3: До 2030. године удвостручити глобалну стопу побољшања енергетске ефикасности

SDG индикатор 7.3.1.: Енергетски интензитет мјерен у смислу примарне енергије и БДП-а

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљ (2030.)
Вриједност индикатора	6,7	6,2	5,5

Извор: Међународна енергетска агенција (IEA) и Одељење за статистику Уједињених нација (UNSD).

SDG 8: ПРОМОВИСАТИ ИНКЛУЗИВАН И ОДРЖИВ ЕКОНОМСКИ РАСТ, ЗАПОСЛЕНОСТ И ДОСТОЈАНСТВЕН РАД ЗА СВЕ

Подциљ 8.1: Континуиран економски раст по глави становника

Прилагођени SDG индикатор 8.1.1: Реална стопа раста БДП-а

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	3,7	3,2	7,0

Извор: Агенција за статистику БиХ.

Подциљ 8.2: Постићи виши ниво економске продуктивности кроз диверзификацију, технолошка побољшања и иновације, између осталог фокусом на радно интензивне и високо профитабилне секторе

Замјенски SDG индикатор 8.2.2: Процијењени БДП (2011. PPP\$), према полу

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Жене	8.432	11.080	20.150

Мушкарци	17.123	21.100	28.500
Извор: http://hdr.undp.org/en/data Ради поређења, 2018. године у Словенији су се вриједности кретале: жене 28.532, мушкарци 35.487; у Хрватској: жене 19.941, мушкарци 26.960; у Србији: жене 12.549, мушкарци 17.995 (2011. PPP\$)			
Подциљ 8.3: Промовисати развојно оријентисане политике које подржавају производне активности, стварање достојанствених послова, предузетништво, креативност и иновативност, и подстицати формално оснивање и раст микропредузећа, односно малих и средњих предузећа, између осталог и кроз приступ финансијским услугама			
SDG индикатор 8.3.1: Удио неформалне запослености у непољопривредним дјелатностима, према полу, у%			
Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Укупно	17,1	15,0	12,0
Жене	12,6	11,0	9,0
Мушкарци	19,8	17,0	14,0
Извор: ILO база података на основу анкете о радној снази, 2019.			
Замјенски SDG индикатор 8.3.2.: Нова регистрована предузећа на 1.000 становника (15-64 године старости)			
Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	1,09	2,00	2,50
Извор: Baza podataka Svjetske banke, World Bank's Entrepreneurship Survey and database, (http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/entrepreneurship). Ради поређења, подаци у региону се крећу: Хрватска од 2,39 у 2010. до 4,96 у 2016. години; Србија 1,83 у 2010. на 1,76 у 2016. години; Словенија са 3,83 у 2010. на 3,13 у 2016. години.			
Подциљ 8.4: До краја 2030. године побољшати ефикасност ресурса у потрошњи и производњи и уложити напоре да се економски раст одвоји од деградације животне средине			
SDG индикатор 8.4.2.a: Домаћа потрошња сировина (у кг по 1 USD БДП-а)			
Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2,0	1,8	1,6
Извор: Агенција за статистику БиХ. БДП је мјерен у смислу паритета куповне моћи у 2011. години.			
SDG индикатор 8.4.2.b: Продуктивност ресурса („PPS по килограму“)			
Године	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљ (2030.)
Вриједност индикатора	0,8	1,8	1,6
Извор: Агенција за статистику БиХ. Тренутне цијене БДП-а изражене у стандарду куповне моћи (PPS) користе се за израчунавање „PPS по килограму“. http://www.bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopstenja/2018/ENV_11_2015_Y2_0_BS.pdf http://bhas.gov.ba/Calendar/Category/27			
Подциљ 8.5: До 2030. године постићи пуну и продуктивну запосленост и достојанствен рад за све жене и мушкарце, укључујући младе и лица с инвалидитетом, и исту плату за рад једнаке вриједности			
Замјенски SDG индикатор 8.5.2: Стопа запослености			
Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Жене	26,7	32,0	40,0
Мушкарци	44,6	46,9	55,0
Млади	23,4	24,6	30,2
Укупно	35,5	37,3	45,9
Извор: Агенција за статистику БиХ. http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2019/LAB_00_2019_TB_0_BS.pdf			

Подциљ 8.6: До 2030. године значајно смањити удио младих који нису запослени или укључени у процес образовања или обуке

SDG индикатор 8.6.1: Удио младих који нису укључени у посао, образовање или обуку

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Укупно (8.6.1)	21,0	18,0	10,0
Жене (8.6.1.a)	21,4	18,0	10,0
Мушкарци (8.6.1.b)	20,7	18,0	10,0

Извор: Агенција за статистику БиХ, 2019.

Подциљ 8.9: До 2030. године осмислити и примијенити политике за промоцију одрживог туризма који ствара радна мјеста и промовише локалну културу и производе

SDG индикатор 8.9.1: Одрживи туризам

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Омјер примитака од туризма у односу на БДП, % (8.9.1.a)	9,3	10,0	10,0
Годишња стопа раста примитака од туризма (8.9.1.b)	6,9	7,0	7,0

Извор: Свјетско вијеће за путовања и туризам (WTTC).
<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

SDG 9: ИЗГРАДИТИ ОТПОРНУ ИНФРАСТРУКТУРУ, ПРОМОВИСАТИ ИНКЛУЗИВНУ И ОДРЖИВУ ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈУ И ПОДСТАЋИ ИНОВАЦИЈЕ

Подциљ 9.1: Развити квалитетну, поуздану, одрживу и отпорну инфраструктуру, укључујући регионалну међуграничну инфраструктуру, да би се подржао економски развој и добробит људи, са фокусом на приступачном и једнаком приступу за све

Замјенски SDG индикатор 9.1.1: Квалитет инфраструктуре (1-5)

Године	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2,6	3,0	3,5

Извор: Индекс перформанси логистике Свјетске банке: Квалитет трговинске и транспортне инфраструктуре*
<https://lpi.worldbank.org/#:~:text=The%20LPI%20is%20an%20interactive,for%20comparisons%20across%20160%20countries.>

Подциљ 9.2: Промовисати инклузивну и одрживу индустријализацију и до 2030. године значајно повећати удио индустрије у стопи запослености и бруто домаћем производу, у складу са околностима у земљи

SDG индикатор 9.2.1: Додатна вриједност производње

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Као удио у БДП-у (9.2.1.a)	11,7	13	15

По становнику * (9.2.1.b)	535 долара	600 долара	700 долара
* По тренутној вриједности у доларима. Извор: Свјетска банка, https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS https://tcdata360.worldbank.org/indicators/mva.per.cap?country=BRA&indicator=3798&viz=line_chart&years=1990,2014			
Подциљ 9.3: Повећати приступ малих индустријских и других предузећа финансијским услугама, што обухвата и повољне кредите, и повећати њихову интеграцију у ланце вриједности и тржишта			
SDG индикатор 9.3.1: Удио малих индустрија у укупној додатној вриједности у индустрији (%)			
Година	Почетна (2017.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	17,06	21,40	22,80
Извор: UN database, 2011-2016, EUROSTAT Structural Business Statistics, OECD Structural and Demographic Business Statistics database. Ради поређења, подаци о земљама у региону крећу се од: Хрватска од 14,17 у 2011. до 13,93 у 2016; Словенија са 15,4 у 2011. на 15,72 у 2016.			
Подциљ 9.4: До 2030. године унаприједити инфраструктуру и прилагодити индустрије како би постале одрживе, уз већу ефикасност у коришћењу ресурса и већи ниво усвајања чистих и еколошки прихватљивих технологија и индустријских процеса			
SDG индикатор 9.4.1: Емисија стакленичких гасова по 1 USD БДП-а			
Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,59	0,53	0,47
Извор: Свјетска банка Просјек ЕУ за овај индикатор у 2014. години био је 0,17.			
Подциљ 9.5: Проширити научна истраживања, унаприједити технолошке капацитете индустријских сектора у свим земљама, посебно земљама у развоју, што подразумева да се до 2030. године подстичу иновације и значајно повећа број радника у области истраживања и развоја на 1 милион људи, као и да се повећава јавна и приватна потрошња на истраживање и развој			
SDG индикатор 9.5.1: Расходи за истраживање и развој као удио у БДП-у			
Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,20	0,53	2,00
Извор: Свјетска банка, https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS Просјек ЕУ током 2013-2017. био је изнад 2%.			
SDG индикатор 9.5.2: Истраживачи (еквивалент пуног радног времена) на милион становника			
Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	354	500	800
Подциљ 9.b: Подржати развој домаће технологије, истраживање и иновације у земљама у развоју, између осталог обезбјеђењем повољног окружења у погледу политика, између осталог за индустријску диверзификацију и додавање вриједности добрима			
SDG индикатор 9.b.1: Удио индустрије средње и високе технологије у укупној додатној вриједности			
Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	18	21	25

22 „Додатна вриједност факторским трошковима је бруто приход од пословних активности након прилагођавања за оперативне субвенције и индиректне порезе. Додатна вредност у факторским трошковима израчунава се из промета, плус капитализована производња, плус остали оперативни приходи (укључујући оперативне субвенције), плус или минус промјене у залихама добара и услуга, умањене за куповину добара и услуга, умањене за остале порезе на производе повезане са прометом, али не може се одбити, умањен за царине и порезе повезане са производњом. Царине и порези који се односе на производњу су обавезна, бесповратна плаћања, у новцу или у натури, која су наметнута од владе, у вези са производњом и увозом добара и услуга, запошљавањем радне снаге, власништвом или коришћењем земљишта, зграда или друге имовине која се користи у процесу производње, без обзира на количину или вриједност произведених или продатих добара и услуга.“

Извор: Свјетска банка,
<https://data.worldbank.org/indicator/NV.MNF.TECH.ZS.UN>
 Поређења ради, удјели Хрватске и Србије у 2015. години износили су 30%, односно 24%.

9.с.1 Удио становништва покривеног 4G мобилном мрежом (%)

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	50	96	100

Извор: База података УН-а, Регулаторна агенција за комуникације БиХ (2019).

SDG 10: СМАЊИТИ НЕЈЕДНАКОСТИ УНУТАР И ИЗМЕЂУ ЗЕМАЉА

Подциљ 10.4: Усвојити политике, посебно фискалну политику и политике у области плата и социјалне заштите, и постепено постизати већу равноправност

Замјенски SDG индикатор: 10.4.1: Однос минималне нето плате и просјечне плате

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
ФБиХ	0,44	0,47	0,51
РС	0,50	0,51	0,54

Извор: OECD,
https://stats.oecd.org/OECDStat_Metadata/ShowMetadata.ashx?Dataset=MIN2AVE&ShowOnWeb=true&Lang=en

Подциљ 10.с: До 2030. године смањити на мање од 3% трошкове трансакција за дознаке миграната и елиминисати трошкове дознака са трошковима који су виши од 5%

SDG индикатор 10.с.1.а: Трошкови дознака као удио укупно дозначеног износа

Године	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	6,5	5,0	3,0

Извор: Свјетска банка, <https://data.worldbank.org/indicator/SI.RMT.COST.IB.ZS>

SDG 11: УЧИНИТИ ГРАДОВЕ И НАСЕЉА ИНКЛУЗИВНИМ, БЕЗБЈЕДНИМ, ОТПОРНИМ И ОДРЖИВИМ

Подциљ 11.1: До краја 2030. године обезбиједити да сви имају приступ адекватном, сигурном и јефтином смјештају и основним услугама, те побољшати услове у нехигијенским насељима

Замјенски индикатор SDG: 11.1.1: Услови становања (%)

Године	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Индикатор			
Влага у зидовима / темељима	15,2	10,0	8,0
Кров који прокишњава	7,2	5,0	3,0
Неадекватно гријање стамбене јединице	10,8	8,0	5,0
Трули прозори, оквири или врата	12,5	10,0	6,0

Извор: Агенција за статистику БиХ, ADP/HBS (2015).

Подциљ 11.4: Појачати напоре на заштити и безбједности свјетске културне и природне баштине

SDG индикатор 11.4.1: Укупни издаци по становнику утрошени на конзервацију, заштиту и очување цјелокупне културне и природне баштине, према изворима финансирања (јавним, приватним), врсти баштине (културној, природној) и нивоу власти (државна, регионална и локална / општинска)

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	46,38	48,00	55,00

Извор: Министарства финансија на свим нивоима власти у БиХ, Агенција за статистику БиХ у сарадњи са Министарством цивилних послова БиХ.

Подциљ 11.5: До краја 2030. године значајно смањити број смртних случајева и број угрожених људи, те знатно смањити економске губитке до којих доводе елементарне непогоде, између осталих и оне повезане са водом, фокусирајући се на заштиту сиромашних људи и оних у рањивим ситуацијама

SDG индикатор: 11.5.1: Број умрлих, несталих и лица директно погођених катастрофама на 100.000 становника

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	Треба утврдити	Смањити за 20%	Смањити за 50%

Извор: Министарство безбједности БиХ
БиХ нема усклађене и тачне податке на нивоу државе јер се још увијек ради на уношењу података у базу података о штетама и губицима.

Подциљ 11.6: До 2030. године смањити негативни утицај градова на животну средину, мјерено по становнику, посвећујући посебну пажњу квалитету ваздуха и управљању комуналним и другим отпадом

Замјенски SDG индикатор 11.6.1.a: Удио необрађеног комуналног отпада

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна(2030.)
Вриједност индикатора	25	17	10

Израчуни UNDP-а засновани су на подацима Еуростата. Поређења ради, податак за Србију је 16%, Хрватску 4%, док је просјек ЕУ 1%.

Замјенски SDG индикатор 11.6.1.b: Удио рециклираног комуналног отпада

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0	15	30

Извор: Еуростат 2-3
За поређење, подаци за Хрватску у 2015. години су 24%, Словенију 58%, док је просјек ЕУ 46%.

SDG индикатор 11.6.2: Загађење ваздуха, просјечна концентрација PM2.5 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора PM2,5	34,6	21,0	13,0

Извор: World Air Quality Report 2019.
У сврху поређења, податак за 2019. годину за Хрватску износи 19,1, Србију 23,3, а Њемачку 11,0.

Подциљ 11.б: До краја 2030. године значајно повећати број градова и насеља који усвајају и спроводе интегрисане политике и планове у погледу инклузије, ефикасности ресурса, ублажавања и прилагођавања климатским промјенама, отпорности на елементарне непогоде, односно који развијају и имплементирају свеобухватно управљање ризицима од елементарних непогода на свим нивоима, у складу са постојећим Оквиром за смањење ризика од катастрофа из Сендаија 2015-2030.

SDG индикатор: 11.6.2 Удио локалних самоуправа са усвојеним инклузивним и интегрисаним стратегијама развоја којима се третира управљање ризицима од катастрофе

Године	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циља (2030.)
Вриједност индикатора	Није доступно	Повећати за 50%	100%

Коментар: Неопходно је одредити почетну вриједност. Савези општина и градова спроводе редовна истраживања по овом индикатору.

SDG 12: ОБЕЗБИЈЕДИТИ ОДРЖИВЕ МОДЕЛЕ ПОТРОШЊЕ И ПРОИЗВОДЊЕ

Подциљ 12.4: До краја 2030. године остварити еколошки прихватљиво управљање хемикалијама и свим облицима отпада током њиховог животног циклуса, у складу са договореним међународним оквирима, и значајно смањити њихово испуштање у ваздух, воду и тло да би се што више умањили њихови негативни утицаји на здравље људи и животну средину

Прилагођени SDG индикатор 12.4.2: Удио третираног опасног отпада (ТОО)

Године	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљ (2030.)
Вриједност индикатора	Удио ТОО.: 7%	Удио ТОО.: 15%	Удио ТОО.: 30%

Извор: Агенција за статистику БиХ 2014-2018.

Подциљ 12.5: До краја 2030. године значајно смањити стварање отпада спречавањем или смањењем његовог стварања, односно његовом прерадом и поновном употребом.

SDG индикатор: 12.5.1 Стопа рециклирања, у тонама рециклираног материјала

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	4.000 тона или 1% створеног отпада	10%	35%

Извор: Агенција за статистику БиХ 2004-2018.

http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopstenja/2019/ENV_01_2018_Y1_0_BS.pdf

Подциљ 12.6: Подстицати компаније, посебно велике и међународне компаније, да усвоје одрживе праксе и да интегришу информације о одрживости у свој циклус извјештавања

SDG индикатор: 12.6.1: Број компанија које објављују извјештаје о одрживости

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2	30	150

Извор: UN Global Compact.

SDG 13: ПРЕДУЗЕТИ ХИТНЕ МЈЕРЕ НА СУЗБИЈАЊУ КЛИМАТСКИХ ПРОМЈЕНА И ЊИХОВИХ ПОСЉЕДИЦА

Подциљ 13.1: Јачати прикладљивост и способност прилагођавања ризицима повезаним са климатским условима и природним катастрофама у свим земљама

23 Израда Стратегије на нивоу БиХ планирана је за 2020. годину. Ентитети раде на изради закона на основу којих ће се развијати стратегије.

SDG индикатор: 13.1.2: Проценат јединица локалне самоуправе које су усвојиле стратегије за смањење ризика од катастрофа у складу са оквиrom из Сендаија за смањење ризика од катастрофа 2015-2030. године

Година	Почетна (2020.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	НД ²³	50%	90%

SDG 15: ЗАШТИТИТИ, ОЧУВАТИ И ПРОМОВИСАТИ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ КОПНЕНИХ ЕКОСИСТЕМА, ОДРЖИВО УПРАВЉАЊЕ ШУМАМА, БОРБА ПРОТИВ ДЕЗЕРТИФИКАЦИЈЕ ТЕ ЗАУСТАВЉАЊЕ И ПРЕОКРЕТАЊЕ ДЕГРАДАЦИЈЕ ЗЕМЉИШТА И ЗАУСТАВЉАЊЕ ГУБИТКА БИОДИВЕРЗИТЕТА

Подциљ 15.1: До 2030. године обезбиједити очување, обнову и одрживо коришћење копнених слатководних екосистема и њиховог окружења, посебно шума, мочвара, планина и исушеног земљишта, у складу са обавезама по међународним споразумима

Замјенски SDG индикатор 15.1.2.а: Очување биодиверзитета, у %

Године	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Чиста вода (15.1.2.а)	67	90	100
Земљиште (15.1.2.б)	18	35	50

Извор: Подаци UNStat.

Коментар: Однос важних копнених и водених локалитета биодиверзитета покривених заштићеним подручјима по типу екосистема.

Замјенски SDG индикатор 15.1.2.б: Проценат заштићених подручја (%)

Година	Почетна (2013.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2,07	7,00	17,00

Извор: EPR BiH 2018, NBSAP

SDG 17: ОЈАЧАТИ ИНСТРУМЕНТЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ И РЕВИТАЛИЗАЦИЈУ ГЛОБАЛНОГ ПАРТНЕРСТВА ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Подциљ 17.19: Удио земаља које су (а) спровеле најмање један попис становништва и домаћинстава у последњих 10 година; и које су (б) постигле 100 процената уписа рођених и 80 процената умрлих у матичне књиге

Замјенски SDG индикатор 17.9.2: Јачање статистичких система

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
а) Методолошка процјена статистичких капацитета (скала 0 - 100)	70,0	75,0	90,0
б) Процјена периодичности и правовремености статистичких капацитета (скала 0 - 100)	66,7	70,0	80,0
с) Процјена изворних података статистичких капацитета (скала 0 - 100)	70,0	75,0	90,0

Извор: World Development Indicators, World Bank, Bulletin Board on Statistical Capacity (<http://bbbsc.worldbank.org>).
Поређења ради, подаци из земаља региона у 2018. години су: Хрватска 90%, Србија 70%; б) Хрватска 80%, Србија 90%; с) Хрватска 80%, Србија 90%.

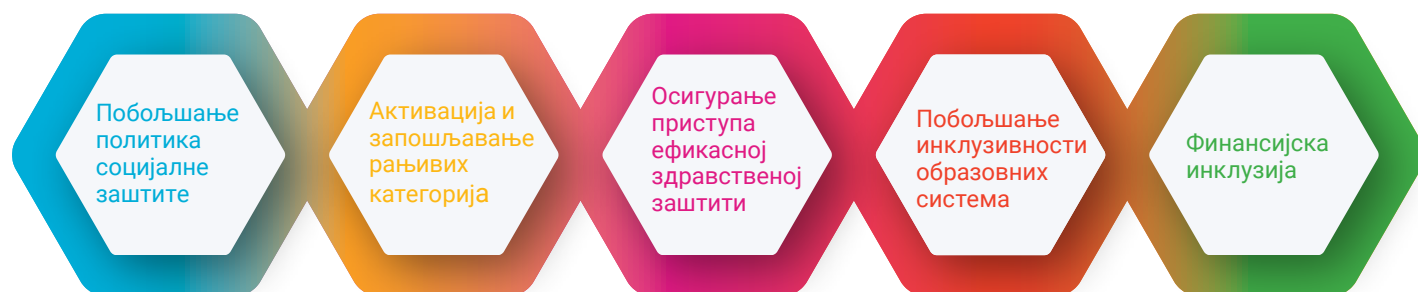
09.

РАЗВОЈНИ ПРАВАЦ „ ДРУШТВО ЈЕДНАКИХ МОГУЋНОСТИ“

Друштво једнаких могућности као развојни правац постоји да би се подстакло испуњење принципа „да нико не буде искључен“. Овај правац уско је повезан с реформом управе и бржим растом прихода и запошљавања, те се фокусира на унапређење система социјалне и здравствене заштите у земљи да би се на бољи начин заштитили они који су суочени с највећим ризиком од сиромаштва и рањивости (нпр. старија лица, лица с инвалидитетом, становници удаљених руралних подручја, мигранти, етничке мањине и одређене групе жена и дјеце) – с циљем јачања социјалне кохезије. Истовремено, фокус је и на

активацији, изградњи вјештина и прилика за цјеложивотно учење за лица с отежаним приступом тржишту рада. У ширем смислу, људима је потребна заштита од ризика и изненадних догађаја који их могу довести до сиромаштва током живота. Акцелератори утврђени у оквиру овог правца – адекватна социјална заштита, инклузивно образовање, унапређење приступа здравственим услугама и њиховог остварења, политике помирења приватног и пословног живота, те политике запошљавања усмјерене на лица с отежаним приступом тржишту рада – представљају суштинске елементе за остварење ових циљева.

Друштво једнаких могућности

Слика 13 — Визуелни приказ акцелератора под развојним правцем „Друштво једнаких могућности“

24 Свјетска здравствена организација – Људска права и здравље, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/human-rights-and-health>

9.1 Акцелератор 1: Унапређење политика социјалне заштите

Да би се успоставио ефикаснији систем социјалне заштите, покретач је **циљано и боље усмјеравање јавних расхода за социјалну заштиту како би се испуниле потребе оних који живе у сиромаштву или оних који су социјално искључени** те обезбиједио минималан ниво прихода потребан за достојанствен живот. С тим у вези потребно је унаприједити систем идентификације и праћења рањивих породица и породица у ризику. Поред тога, још један покретач је јачање инфраструктуре и компетенција пружалаца услуга социјалне заштите, што би могло да буде од великог значаја за бољу приступачност услуга корисницима. У том погледу, потребно је радити на унапређењу квалитета сервиса кроз могуће увођење нових модела пружања услуга (нпр. деинституционализација социјалне заштите, пружање социјалне заштите у заједници и сл).

У Босни и Херцеговини је генерално важно, а посебно ради предупређења криза изузетно важно проширити обим социјалне заштите. За то је потребно обезбиједити идентификацију грађана, интегрисање социоекономских база података и развити дигитални систем пружања услуга.

Побољшање политика социјалне заштите

Слика 14 – Визуелни приказ акцелератора 1 под развојним правцем „Друштво једнаких могућности”: Унапређење политика социјалне заштите

9.2 Акцелератор 2: Активација и запошљавање са фокусом на рањиве категорије

У земљама у развоју већину радних мјеста карактеришу несигурни и тешки услови рада, ниска продуктивност која резултира ниским просјечним примањима, недостаје адекватна социјална заштита, крше се радничка права. Стога велики изазов није само како створити више радних мјеста него како створити боља радна мјеста.²⁵ Поред тога, проблем незапослености у Босни и Херцеговини у принципу је структурне природе. Око четири петине регистрованих незапослених на посао чека дуже од годину дана. Готово половина регистрованих незапослених нема никаквог радног искуства. Значајан дио њих је у категорији „обесхрабраних“, тј. не вјерује да може наћи посао. Таква ситуација има озбиљне негативне посљедице на појединца, друштво и економски систем земље. Људски капитал радника (стварни или перципиран од послодаваца) током дужег периода чекања на посао и њихов ангажман у тражењу новог запослења се смањује. Све то умањује вјероватноћу поновног проналаaska посла, као и напуштање категорије радне снаге и прелазак у категорију неактивног становништва. С тим у вези посебно је важна комбинација (активних и пасивних) мјера на тржишту рада као покретача, да би се повећала стопа активности становништва и запошљивост незапослених лица. Примарни фокус активационе политике требало би да буде на повећању јавних издвајања за ефикасније активне мјере запошљавања (савјетовање, преквалификације), одрживости извора финансирања и повећању ефикасности реализованих програма (кроз мониторинг и оцјену учинака). У том правцу потребно је радити на унапређењу сарадње јавних служби за запошљавање с послодавцима и другим институцијама (центри за образовање и обуку, приватне агенције, међународне организације итд.) кроз креирање локалних/регионалних партнерстава за запошљавање, те даље унапређивати кадровске, управљачке и информатичке капацитете јавних служби за запошљавање. Битан предуслов за јачање функције посредовања у јавним службама за запошљавање представља измјештање

здравственог осигурања за незапослена лица из завода за запошљавање.

Истовремено, потребно је више пажње посветити мјерама које се односе на смањење незапослености категорија становништва с отежаним приступом тржишту рада. Сходно томе, први покретач су **активацијске политике и мјере запошљавања усмјерене на укључивање рањивих категорија на тржиште рада**. Између осталог, то подразумева развијање система идентификације, припреме за рад (дошколовање и преквалификација), запошљавања, подршке и праћења рањивих категорија, сарадњу с послодавцем и сл. Важан сегмент је и **подршка развоју социјалног предузетништва као модела који истовремено доприноси запошљавању и подршци угроженим групама**. Истовремено, једна од битних препрека за запошљавање жена је њихова брига о домаћинству, односно брига о старима, дјеци и лицима с инвалидитетом тако да – иако жене обављају социјалну улогу државе – њихов рад није вреднован кроз одговарајуће накнаде нити кроз признавање радног стажа, те је стога ово питање нужно третирати.

Слика 15 — Визуелни приказ акцелератора 2 под развојним правцем „Друштво једнаких могућности“: Активација и запошљавање са фокусом на рањиве категорије

²⁵ Запошљавање, социјална инклузија и социјална заштита — Политика

9.3 Акцелератор 3: Ефикасна здравствена заштита за све

Право на здравље један је у низу међународно договорених стандарда људских права и неодојив је од осталих права.²⁶ То значи да је остваривање права на здравље од кључног значаја и зависи од остваривања других људских права – права на храну, становање, рад, образовање, информисање и партиципацију. Поред тога, право на здравље мора да се ужива без дискриминације на основу расе, пола, доби, етничке припадности или било којег другог статуса. Недискриминација и једнакост захтијевају од власти да предузму кораке на рјешавању сваке од евентуално дискриминативних законских одредби, пракси или политика.

Узимајући у обзир контекст Босне и Херцеговине, први покретач односи се на сектор здравственог осигурања, гдје постоји потреба **да се обезбиједи приступ и унаприједи квалитет услуга здравствене заштите на једнаким основама за све грађане**. Конкретније, потребно је свеобухватно унаприједити доступност, као и економски и физички приступ квалитетној здравственој заштити свим грађанима БиХ, укључујући и заштиту менталног здравља. У том смислу нужно је и спровођење реформи **финансирања здравствене заштите**, при чему је потребно обезбиједити обухват свих грађана квалитетним услугама, укључујући маргинализоване категорије друштва. Важну улогу имају и стандардизација и интеграција здравствених сервиса кроз приватни и цивилни сектор, гдје је важно обезбиједити адекватно препознавање квалитетног доприноса невладиног сектора и приватних услуга у здравству и интегрисати их у систем здравствене подршке. Трошкови пружања тако широко засноване мреже здравствене заштите могу да се смање **дигитализацијом јавне управе, а у склопу тога дигитализацијом здравственог система**.²⁷

26 Свјетска здравствена организација – Људска права и здравље. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/human-rights-and-health>

27 Истраживање компаније McKinsey German Managed Care Association (BMC) показује да су њемачке здравствене установе и осигуравајуће фирме могле да уштеде до 12% укупних трошкова (или 34 милијарде евра само у 2018. години) да је систем био у потпуности дигитализован. (видјети "Digitizing healthcare – opportunities for Germany", October 31, 2018, McKinsey.com).

Трећи покретач био би давање **већег приоритета превентивним здравственим мјерама** које би могле смањити трошкове здравствене заштите и повећати здравље свеукупног становништва. Посебна пажња мора да се посвети драматичном одласку медицинског особља са средњом стручном спремом, затим љекара, а нарочито искусних љекара специјалиста из Босне и Херцеговине, што ће се крајње негативно одразити на квалитет медицинских услуга уколико се не предузму одговарајуће хитне и ефикасне мјере да се тај тренд прво успори, а затим и заустави. Најразвијеније земље Европске уније отвориле су своја тржишта рада таквим категоријама експерата, па неће бити нимало лако да се адекватно одговори на овај веома тежак изазов с којим се већ суочавају све наше здравствене установе, уз даљње експоненцијално погоршавање ситуације. Тешке посљедице овог егзодуса већ су присутне не само у Босни и Херцеговини него и у цијелом региону, а уколико се ништа свеобухватно не буде предузело, очекује се да буду много драматичније у мјесецима и годинама које долазе. Процјењује се да само благо повећање плата и побољшање других услова рада за поменуте категорије здравствених упосленика неће довести до превазилажења тренда одласка; напротив, то може бити сигнал осталим медицинским упосленицима да у догледно вријеме не постоји могућност адекватног снажног одговора релевантних институција на овом пољу. Стога је потребно усмјерити пажњу на **дефинисање и спровођење стратешког приступа задржавању постојећег особља те развоју људских ресурса у области здравства**.²⁸

28 <http://documents1.worldbank.org/curated/en/211081591353275875/pdf/Bosnia-and-Herzegovina-Systematic-Country-Diagnostic-Update.pdf>

Слика 16 — Визуелни приказ акцелератора 3 под развојним правцем „Друштво једнаких могућности”: Ефикасна здравствена заштита за све

9.4 Акцелератор 4: Побољшање инклузивности образовних система

Овај покретач треба да обезбиједи **једнак приступ образовању и подршку дјечи и младима с потешкоћама те дјечи и младима који долазе из економски и социјално угрожених категорија**, односно да промовише потребу стандардизованог приступа да би сва дјеца и млади имали исте могућности и шансе. С тим у вези потребно је проводити **мјере да се смањи рано напуштање школовања**²⁹

у Босни и Херцеговини како би се добиле тачне информације о потенцијалном раном напуштању школе и обезбиједила циљана подршка онима који би се нашли унутар тих група, посебно ако се има у виду да већина дјеце која напушта школу долази из рањивих породица због чињенице да родитељи такве дјеце имају ниска примања и не могу обезбиједити средства неопходна за школовање, или имају ограничен приступ школи јер живе у удаљеним подручјима.³⁰

Напуштање средњег образовања у највећем броју случајева повезано је с малољетничком делинквенцијом (52,0%), с припадношћу ромској популацији (48,3%), те са сиромаштвом и материјалним стањем породице (37,9%).³¹

29 ETF, Torino Process 2018–2020, Bosnia and Herzegovina (2019)

30 Према неким процјенама, за годину дана средњошколског образовања потроши се између двије и три хиљаде конвертибилних марака, Извјештај о социјалној укључености 2018, Дирекција за економско планирање БиХ /NDGF YERP/Unicef, 2011.

31 Ibid.

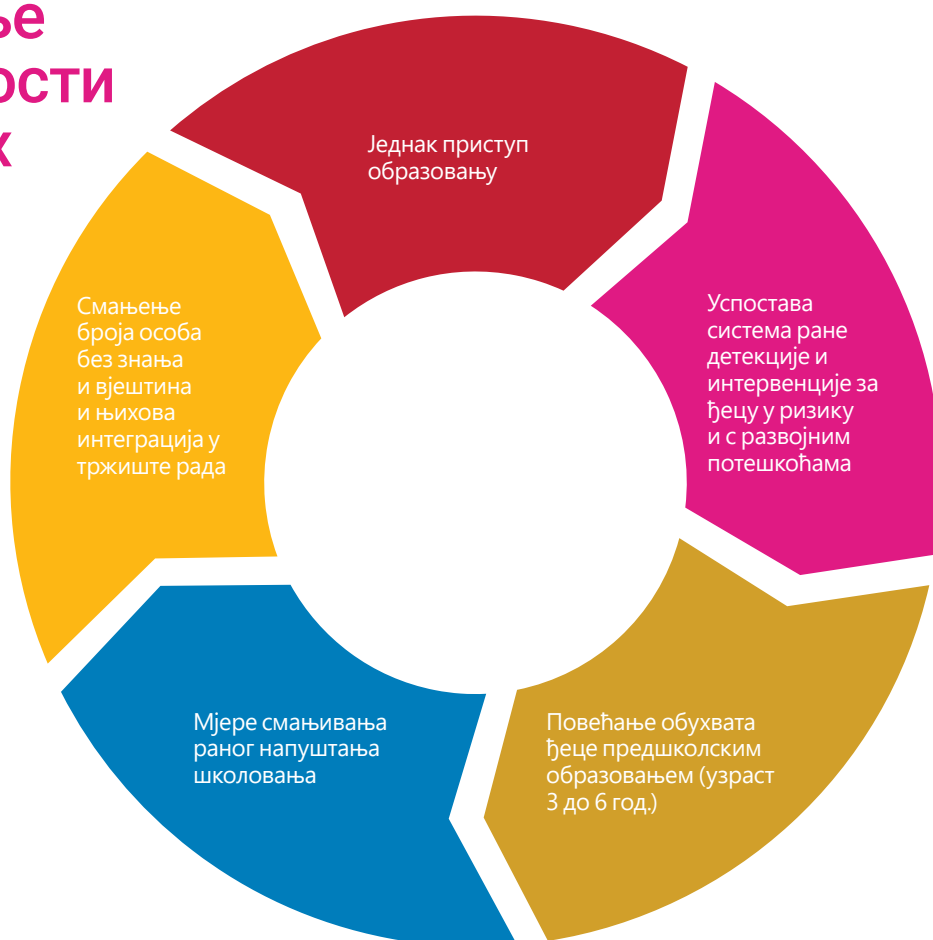
Посебан проблем у области образовања представља приступ образовању за дјецу и лица с различитим потешкоћама. У Босни и Херцеговини не постоје званични подаци о броју и лицима с потешкоћама и врсти потешкоћа, нити колико дјеце и лица с потешкоћама није укључено у процесе образовања, док су политике њиховог укључивања спорадичне. С тим у вези, посебно значајан покретач у области инклузивног образовања је дефинисање и спровођење политика које омогућавају праведан приступ образовању за дјецу, младе и лица с потешкоћама.

Додатни покретач је повећање обухвата дјеце предшколским образовањем, и то у узрасту од 3 до 6 година за дјецу из рањивих категорија, укључујући и успоставу система ране детекције и интервенције за дјецу у ризику и с развојним по-

тешкоћама, с обзиром на значај који научно доказане методе ране интервенције имају на развој вјештина дјеце управо у доби до 6 година.

У укупној образовној структури становништва жене су у знатно неповољнијем положају од мушкараца, што их на тржишту рада ставља у неповољнији положају у односу на мушкарце. Подаци ентитетских завода и Завода за запошљавање БДБиХ говоре да се сви нивои сусрећу с истим изазовима кад је у питању незапосленост, а то је да погађа све становнике: млађу доб, мушкарце, жене, старију доб, млађе жене са завршеном високом школом, а огледа се у дугорочној незапослености те високом удјелу необразованих. Стога су неопходне циљане мјере да би се број лица без знања и вјештина смањио кроз циљане програме обуке и њихову интеграцију на тржиште рада.

Побољшање инклузивности образовних система

Слика 17 — Визуелни приказ акцелератора 4 под развојним правцем „Друштво једнаких могућности”: Побољшање инклузивности образовних система

9.5 Акцелератор 5: Финансијска инклузија

Према подацима Свјетске банке из 2017. године, 59% одраслих лица у Босни и Херцеговини има рачун у банци, док у Србији тај проценат износи 71%, а у Хрватској 86%. Од укупног броја лица која имају рачун у банци у БиХ више је мушкараца у односу на жене, с разликом од 8%. Међутим, дубље анализе на тему финансијске инклузије у Босни и Херцеговини нису вршене. Студија израђена у Србији, у којој је контекст сличан контексту у БиХ, указује да групу финансијски искључених повезују уобичајени фактори који су најчешћи узрок искључености, попут незапослености, сиромаштва, ниских, неизвјесних или нередовних примања, инвалидитета, изолације или удаљености од главних друштвених центара. (European Foundation for Financial Exclusion, 2013)³². Експериментална процјена утицаја микрокредита спроведена у Босни и Херцеговини 2015. године показала је да није било повећања прихода домаћинства након коришћења микрокредита.³³

Да би се смањила финансијска искљученост, потребне су мјере за **побољшање доступности финансијских услуга и услуга осигурања за најугроженије категорије становништва**, од повољних накнада за отварање банкових рачуна до **приступачности микрокредита с повољним каматним стопама**, како би они у коначници допријели смањењу сиромаштва. Укљученост у дигиталну пољопривреду, **тј. омогућавање приступа практичним пољопривредним информацијама у стварном времену коришћењем мобитела и других производа дигиталних технологија, може помоћи пољопривредницима да побољшају продуктивност и приходе (и тако смање приходовни јаз у односу на урбано становништво), околиску одрживост и отпорност на изненадне догађаје.**

Захваљујући мобителним, пољопривредници и у најудаљенијим и најзабаченијим дијеловима БиХ могу добити специфичан савјет за њихово географско подручје, тржиште (нпр. о величини и кретању продајних цијена) или врсту производње, као једноставан текст или гласовну поруку, чак и без приступа Интернету.

Слика 18 — Визуелни приказ акцелератора 5 под развојним правцем „Друштво једнаких могућности”: Финансијска инклузија

32 Финансијска инклузија у Србији, Анализа стања, препрека, користи и могућности, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Влада Републике Србије, 2015.

33 Експерименталну групу чиниле су samozапослена лица (78% групе) која су се бавила трговином (27%), услугама (29%), пољопривредом (38%) и производњом (6%). Augsburg, Britta, Ralph De Haas, Heike Harmgart, and Costas Meghir. 2015. "The Impacts of Microcredit: Evidence from Bosnia and Herzegovina." American Economic Journal: Applied Economics, 7 (1): 183-203. DOI: 10.1257/app.20130272.

Савјети су везани за лабораторијску анализу тла и спектроскопију (прецизна анализа контроле земљишта и производа, што омогућава употребу сјемена и гнојива које најбоље одговара локалним условима као и најбољи начин заштите од наметника и болести) омогућавају приступ подацима о квалитету тла; фотографије направљене дроновима и сателитима омогућавају прикупљање квалитетних података и њихове валидације „одозго”; прогноза времена добија се у реалном времену.

9.6 Подциљеви и индикатори у оквиру развојног правца „Друштво једнаких могућности“

Доња табела приказује подциљеве са основним и циљним вриједностима у оквиру релевантних Циљева одрживог развоја, као и индикаторе који ће пратити напредак ка постизању подциљева у области развојног правца „Друштво једнаких могућности“.

SDG 1: ОКОНЧАТИ СИРОМАШТВО СВУДА И У СВИМ ОБЛИЦИМА			
1 NO POVERTY 			
Подциљ 1.1: До 2030. искоријенити крајње сиромаштво свуда и за све људе			
Замјенски SDG индикатор 1.1.1: Стопа сиромаштва, међународна граница сиромаштва			
Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	3,9	3,0	0,0
Извор: Свјетска банка			
SDG индикатор 1.2.1: Стопа сиромаштва на државном / ентитетском нивоу / нивоу БДБиХ			
Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора БиХ	16,9	15,0	8,5
Вриједност индикатора БДБиХ	17,6	13,2	8,8
Вриједност индикатора ФБиХ	17,1	12,9	8,6
Вриједност индикатора РС	16,4	12,3	8,2
Извор: Агенција за статистику БиХ.			
Стопа дефинисана као 60% просјечног дохотка (према Еуростат методологији).			
Подциљ 1.4: До 2030. године обезбиједити да сви мушкарци и жене, посебно сиромашни и из рањивих група, имају једнака права на економске ресурсе, као и приступ основним услугама, власништву и управљању земљиштем и другим облицима својине, наслједства, природних ресурса, одговарајућим новим технологијама и финансијским услугама, укључујући микрофинансирање			
SDG индикатор 1.4.1: Приступ основним услугама, у %	Поčetna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Снабдијевање водом (1.4.1.a)	88,6	93,0	96,0 *
Санитарне услуге (1.4.1.b)	23,1	75,0	89,0 *
Извор: Свјетска банка *Просјек ЕУ 2015. године			

SDG 2: ОКОНЧАТИ ГЛАД, ПОСТИЋИ СИГУРНОСТ САБДИЈЕВАЊА ХРАНОМ, ПОБОЉШАТИ КВАЛИТЕТ ХРАНЕ И ПРОМОВИСАТИ ОДРЖИВУ ПОЉОПРИВРЕДУ

Подциљ 2.1: До 2030. године окончати глад и обезбиједити свим људима, посебно сиромашним и угроженим, укључујући бебе, током цијеле године сигурну, нутритивно вриједну храну у довољним количинама

Прилагођени SDG индикатор 2.1.2: Несигурност у снабдијевању храном одраслог становништва, у %

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	10,2	5,0	0,0

Извор: unstats.un.org

Подциљ 2.2: До 2030. године окончати све облике неухрањености, што подразумева до 2025. године достићи међународно договорене подциљеве који се односе на заостајање у физичком развоју дјеце млађе од пет година и усредсредити се на прехранбене потребе адолесцената, трудница, дојиља и старијих лица

SDG индикатор 2.2.1: Проценат дјеце са умјереним или тешким заостатком у расту

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	10,2	5,0	0,0

Извор: UNICEF/MICS, 2012

Подциљ 2.3: До 2030. године удвостручити пољопривредну продуктивност и приходе малих произвођача хране, посебно жена, породичних пољопривредника, сточара и рибара, укључујући, између осталог, безбједан и једнак приступ земљишту, другим производним ресурсима и инпутима, знању, финансијским услугама, тржиштима и могућностима за остваривање додатне вриједности и запошљавање ван пољопривредних добара

Прилагођени SDG индикатор 2.3.2: Пољопривредни приход по глави становника (USD)

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	6.242	9.000	12.000

Извор: FAO

Напомена: Посљедњи забиљежени просјечни годишњи ниво у ЕУ је изнад 26.000 USD

SDG 3: ПРОМОВИСАТИ ЗДРАВ ЖИВОТ И ДОБРОБИТ ЗА СВЕ ЉУДЕ СВИХ ЖИВОТНИХ ДОБИ

Подциљ 3.2: До краја 2030. године докинути смртне случајеве који се могу спријечити код новорођенчади и дјеце млађе од 5 година

SDG индикатор 3.2.1 Стопа смртности деце млађе од 5 година на 1.000 живорођених

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	5,8	5,1	2,5

Извор: UN database, 2000-2018, United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (UN IGME), 2019. E-estimated data.

Ради поређења, у Хрватској се вриједности крећу од 5,0 у 2010. до 4,3 у 2018. години, у Србији: 7,6 у 2010. до 5,5 у 2018. години, у Словенији од 3,2 у 2010. до 2,1 у 2018. години.

SDG индикатор 3.2.2 Стопа смртности дојенчади на 1.000 живорођених (испод једне године живота)

Године	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	5,0	4,5	3,8

Извор: UN database, 2000-2018, United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (UN IGME), 2019. E-estimated data. Поређења ради, у Хрватској се вриједности крећу од 4,7 у 2010. до 4,0 у 2018. години, у Србији од 6,6 у 2010. до 4,8 у 2018. години, у Словенији од 2,6 у 2010 до 1,7 у 2018. години.

Подциљ 3.4: До 2030. године смањити за једну трећину број пријевремених смрти од незаразних болести превенцијом, лијечењем и промовисањем менталног здравља и добробити

Прилагођени SDG индикатор 3.4.1: Стопа смртности од незаразних болести (на 1.000 становника)

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.) *
Укупно (3.4.1)	18,2	16,4	12,1
Жене (3.4.1.a)	13,2	11,1	8,8
Мушкарци (3.4.1.b)	23,1	19,8	15,7

<https://apps.who.int/gho/data/view.main.2490>

Подциљ 3.5: Ојачати превенцију злоупотребе супстанци и лијечење посљедица такве злоупотребе, што укључује злоупотребу дрога и штетну употребу алкохола

SDG индикатор 3.5.2 Штетна употреба алкохола, дефинисана према националном контексту као потрошња алкохола по становнику (старости 15 година и више) у календарској години у литрима чистог алкохола

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	6,43	5,3	4,0

Извор: UN database, WHO Global Information System on Alcohol and Health (GISAH), 2018.

Ради поређења, вриједности у Хрватској се крећу од 11,25 у 2010. до 8,94 у 2016. години, у Србији 11,69 у 2010. до 11,08 у 2016. години, у Словенији од 11,47 у 2010. до 12,6 у 2018. години. Глобални просјек је 6,4, а просјек ЕУ је 9,8.

Подциљ 3.7: До 2030. године обезбиједити универзалан приступ услугама сексуалне и репродуктивне здравствене заштите, укључујући планирање породице, информисање, образовање и интеграцију репродуктивног здравља у националне стратегије и програме

SDG индикатор 3.7.2: Стопа рађања код адолесцената (у доби 10-14 година; 15-19 година) на 1.000 жена из сваке старосне групе

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	11,0	8,7	4,9

Извор: Global SDG indicators database, <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/> Ради поређења, у Хрватској се вриједности крећу од 12,4 у 2010. до 9,6 у 2018. години, у Србији од 19,0 у 2010. до 15,4 у 2018. години, у Словенији од 4,9 у 2010 до 4,1 у 2018. години.

Подциљ 3.8: Постићи универзалну здравствену заштиту, укључујући заштиту од финансијског ризика, доступност квалитетних основних услуга и доступност сигурних, ефикасних, квалитетних и јефтиних основних лијекова и вакцина за све

SDG индикатор 3.8.1. Обухват основним здравственим услугама, у %

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	61	69	75

34 Дефинисано као просјечна покривеност основним услугама на основу праћених интервенција које укључују репродуктивно здравље, здравље мајки, новорођенчади и дјеце, заразне болести, незаразне болести, као и капацитет и приступ услугама међу општом и најугроженијом популацијом; вриједност индекса.

Извор: UN database, Tracking universal health coverage: 2019 Global Monitoring Report.

Ради поређења, у 2018. години овај индикатор је у Хрватској износио 71%, у Србији 65%, а у Словенији 79%.

SDG индикатор 3.8.2. Удио домаћинства с високим издацима за здравство у односу на укупну потрошњу домаћинства, у %

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Удио домаћинства с великим издацима за здравство (већи од 10%) у укупним издацима или приходима домаћинства	8,18	6,50	4,00
Удио становништва с великим издацима за здравство у домаћинству (већи од 25%) као удио у укупним издацима или приходима домаћинства	1,39	0,50	0,00

Извор: База података УН

Распон вриједности (2016.) у Хрватској: 31,8 (жене 31,1, мушкарци 32,5); Србији: 19,8 (21,4 жене, 18 мушкарци); Словенији: 46,1 (48,3 жене, 44,1 мушкарци).

Подциљ 3.а: Ојачати примјену Оквирне конвенције Свјетске здравствене организације о контроли дувана у свим земљама, на одговарајући начин

SDG индикатор 3.а.1: Распрострањеност тренутне употребе дувана (15 година и старији), у %

Година	Почетна (2011.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно (3.а.1.а)	39,3	31	25
Жене (3.а.1.б)	30,5	24	20
Мушкарци (3.а.1.с)	48,4	39	31

Извор: Свјетска здравствена организација.

Подциљ 3.с: Значајно повећати финансирање у области здравства, као и запошљавање медицинског особља, обуку, усавршавање и задржавање здравствених радника

Прилагођени SDG индикатор 3.с.1: Густина и распоред здравствених радника на 10.000 становника

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Стоматолози	2,31	5,3	7,2
Медицинске сестре	63,0	69,1	75,5
Фармацеути	1,24	2,1	5,9
Доктори	20,0 (2013.)	22,5	24,8

Извор: База података УН-а, „Global Health Workforce Statistics database, Global Health Observatory, WHO, 2000-2014, подаци из БиХ.

SDG 4: ОБЕЗБИЈЕДИТИ ИНКЛУЗИВНО И ЈЕДНАКО КВАЛИТЕТНО ОБРАЗОВАЊЕ И ПРОМОВИСАТИ МОГУЋНОСТ ЦЈЕЛОЖИВОТНОГ УЧЕЊА ЗА СВЕ

4 QUALITY
EDUCATION

Подциљ 4.1: До 2030. године обезбиједити да све дјевојчице и дјечаци заврше бесплатно, једнако и квалитетно основно и средње образовање које води ка релевантним и ефикасним исходима учења

Замјенски SDG индикатор 4.1.1.a: Просјечан број година школовања

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљ (2030.)
Жене	8,5	10,2	12,1
Мушкарци	10,9	11,7	12,4

Извор: <http://hdr.undp.org/en/data>

Подаци за 2018. годину: Словенија: жене 12,2, мушкарци 12,3; Хрватска жене 10,9, мушкарци 12,0;

Србија жене 10,7, мушкарци 11,6 година.

Замјенски SDG индикатор 4.1.1.b: Удио дјевојчица и дјечака узраста 15 година који достигну ниво PISA 2 или више у читању, математици и науци

Година	Почетна (2018.) ³⁵	Средња (2023.) ³⁶	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	Читање: 46	Читање: мин. 55	Читање: мин. 70
	Математика: 42	Математика: мин. 55	Математика: мин. 70
	Наука: 43	Наука: мин. 55	Наука: мин. 70

Подциљ 4.2: До 2030. године обезбиједити да све дјевојчице и дјечаци имају приступ квалитетном развоју у раном дјетињству, бризи и предшколском образовању да би се припремили за основно образовање

Прилагођени СДГ индикатор 4.2.2: Упис у предшколско образовање (3-6 година), у %³⁷

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	18	30	60

Извор: Аналитички извјештај ЕУ, мај 2019.

Просјек ЕУ 95,3%.

Подциљ 4.5: До краја 2030. елиминисати неравноправност полова у образовању и рањивим групама обезбиједити једнак приступ свим нивоима образовања и стручног оспособљавања за, укључујући лица с инвалидитетом, старосједилачко становништво и дјецу у рањивим ситуацијама

Замјенски СДГ индикатор 4.5.1: Индекс родне неједнакости (Гендер Инејквалити Индекс)³⁸

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,162	0,145	0,089

<http://www.hdr.undp.org/en/global-reports>

Вриједности ГИИ у 2018. години: за Словенију 0,069, Хрватску 0,122, Србију 0,161.

³⁵ Резултати PISA теста: Главни извјештај БиХ за 2017. годину не садржи податке рашчлањене према полу у процентима. Напомиње се да су девојчице постигле бољи учинак у читању за скоро 30 поена, док у области математике и природних наука нема разлике.

³⁶ PISA 2024.

³⁷ Бруто однос уписане дјеце у предшколско образовање, ниво ISCED 02 (дјеца од 3 до 6 година) класификован према полу (такође тематски показатељ SDG 4.2.4.)

³⁸ Индекс родне неједнакости (GIИ) мјери положај жена у неповољном положају у областима запошљавања, економских активности и репродуктивног здравља. Индекс показује флексибилност у људском развоју која је резултат неједнакости положаја жена и мушкараца у три поменуте области. Креће се од 0 (жене и мушкарци потпуно једнаки) до 1 (један пол је у много горем положају у свим наведеним областима).

SDG 5: ПОСТИЋИ РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ И ОСНАЖИВАТИ СВЕ ЖЕНЕ И ДЈЕВОЈЧИЦЕ

Подциљ 5.4: Препознати и вредновати неплаћено старање и рад у домаћинству пружањем јавних услуга, инфраструктуре и политика социјалне заштите, те промоцијом заједничке одговорности у домаћинству и породици, на начин примјерен дотичној земљи

Прилагођени SDG индикатор 5.4.1.a: Удио економски неактивних лица у доби од 20 до 64 године која су неактивна због других породичних обавеза (осим бриге о дјечи и неспособним одраслим или немоћним лицима)

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно	26,3	20,0	17,0
Мушкарци	7,7	6,0	5,0
Жене	36,3	30,0	20,0

Извор: Анкета о радној снази, 2019. година

Прилагођени SDG индикатор 5.4.1.b: Удио економски неактивних лица старости од 20 до 64 године која су неактивна због бриге о дјечи или о неспособним одраслим

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно	3,5	3,0	2,0
Мушкарци	0,4	0,4	0,4
Жене	5,1	4,0	3,0

Извор: Анкета о радној снази (2019).

SDG 10: СМАЊИТИ НЕЈЕДНАКОСТИ УНУТАР И ИЗМЕЂУ ЗЕМАЉА

Подциљ 10.1: До 2030. године прогресивно постићи и одржавати раст дохотка код доњих 40% становништва брзином већом од националног просјека

Замјенски SDG индикатор 10.1.1.a: Ђини (Gini) коефицијент неједнакости дохотка

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	31,2	30	29

Извор: Агенција за статистику БиХ

http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2018/CIS_01_2015_Y1_0_BS.pdf

Замјенски SDG индикатор 10.1.1.b: Посједовање рачуна у финансијској институцији, у %

Година	Почетна (2017.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора			
Укупно	58,8	65,0	80,0
Жене	54,7	63,0	80,0
Мушкарци	62,2	67,0	80,0

Извор: Свјетска банка, <https://data.worldbank.org/indicator/FX.OWN.TOTL.ZS>

10.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА КООРДИНАЦИЈУ И ПРАЋЕЊЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ОКВИРА ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Како је раније наглашено, Оквир за реализацију Циљева одрживог развоја усмјерава будуће процесе стратешког планирања на свим нивоима власти у Босни и Херцеговини, те сваки од нивоа власти кроз своје стратешке документе и у складу са својим надлежностима дефинише своје приоритете, мјере и активности у правцу достизања одрживог развоја и специфичних подциљева утврђених у Оквиру. У духу партнерства, те у духу принципа да нико не буде изостављен из развојних процеса, процеси стратешког планирања треба да буду партиципативни и да омогуће учешће социоекономских актера, уз обезбјеђује вертикалне координације између различитих нивоа власти, с обзиром да се само удруженим дјеловањем свих актера може обезбиједити значајан напредак у остваривању одрживог развоја.

Радна група за израду Оквира за реализацију Циљева одрживог развоја наставиће да дјелује у циљу координације и праћења имплементације Оквира у форми **Вијећа за праћење реализације Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини**. Поред представника институција заступљених у Радној групи, Вијеће ће укључити и надлежне статистичке институције, те по потреби и друге институције свих нивоа власти.

Основна улога и мандат Вијећа за праћење реализације Циљева одрживог развоја (у даљем тексту: Вијеће) биће праћење и извјештавање, те управљање и координација процеса реализације Оквира за реализацију Циљева одрживог развоја и саме Агенде 2030. Мандат Савјета укључиће и покретање израде и припреме анализа и истраживања у сарадњи с надлежним статистичким, научноистраживачким и другим институцијама и установама за потребе креирања политика и смјерница Оквира за реализацију Циљева одрживог развоја и Агенде 2030. Такође, Вијеће за имплементацију Циљева одрживог развоја учествује у праћењу израде и реализације међународних докумената у области одрживог развоја у Босни и Херцеговини, глобалних споразума и конвенција, као и у координацији процеса израде извјештаја о реализацији Агенде 2030. у Босни и Херцеговини за Уједињене нације (Добровољни извјештај 2023. и други извјештаји).

Вијеће за имплементацију Циљева одрживог развоја имаће кључну улогу у подршци укључивању социоекономских партнера попут организација цивилног друштва, приватног сектора, јединица локалне самоуправе, академске заједнице као и парламената у процесе реализације и праћења Оквира за реализацију Циљева одрживог развоја и подизања свијести шире јавности о важности достизања Циљева одрживог развоја. За потребе укључивања ширег спектра социоекономских партнера ради заједничког усмјеравања имплементације Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини, а посебно по принципу да „нико није искључен“, Вијеће за имплементацију Циљева одрживог развоја организоваће по потреби јавне форуме и интернетске платформе за дискусије, савјетовања, размјену идеја и сл. Путем ових форума и платформи сви грађани и све интересне групације имаће могућност да предлажу активности и политике за брже испуњење појединих циљева, да доприносе праћењу њиховог остваривања те да учествују у изради добровољних и редовних извјештаја Политичком форуму на високом нивоу УН-а, као и других докумената у вези с процесом реализације Оквира за реализацију Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини.

Одлуком о формирању Вијећа за имплементацију Циљева одрживог развоја у БиХ биће детаљније прописани чланови, мандат, начин функционисања и начин финансирања рада Вијећа, те координација са другим нивоима власти.

11.

ФИНАНСИРАЊЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ЦИЉЕВА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Оквир за реализацију Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини представља општеприхваћену и заједничку платформу дјеловања за све нивое власти, а његова операционализација врши се кроз стратешке документе сваког нивоа. С тим у вези сваки појединачни ниво власти ће, у склопу својих система планирања и управљања развојем, израдити развојне стратегије путем којих ће програмирати мјере и политике за остваривање Агенде 2030. и Циљева одрживог развоја, те обезбиједити средства за њихову реализацију.

Имајући у виду комплексност административне организације у Босни и Херцеговини, те свеукупно социоекономско стање у земљи, сваки ниво власти уложиће допунске напоре у правцу

Слика 19 — Основна финансијска архитектура за подршку имплементацији Циљева одрживог развоја

мобилизације (домаћих и вањских) извора финансирања. Према подацима ММФ-а, око 40% (или нешто више) БДП-а дистрибуише се путем јавних буџета. Тиме јавни буџети, заједно уз вањске дознаке с укупно око 78%, представљају доминантне потенцијалне изворе финансирања Циљева одрживог развоја (према подацима за период 2008-2017. година). У прилог томе говори и чињеница да, и поред значајног присуства међународних донаторских заједница у Босни и Херцеговини, званична развојна помоћ (ODA) износи тек око 6% потенцијалних извора финансирања Циљева одрживог развоја, док се мање од 9% односи на иностране кредитне изворе. Стога, уз јачање боље и ефективније искоришћености постојећих (традиционалних) финансијских извора, Босна и Херцеговина радиће на унапређењу финансијске архитектуре за подршку имплементацији Циљева.

- Оквир за реализацију Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини заједничко је полазиште за све нивое власти у Босни и Херцеговини;
- Сваки ниво власти у Босни и Херцеговини укључује Циљеве у своје развојне и секторске стратегије када индикативно процјењује финансијске потребе за имплементацију из домаћих и вањских извора;
- Развојне и секторске стратегије сваког нивоа власти у Босни и Херцеговини операционализују се путем (тро)годишњих планова рада припремљених у складу са документ оквирног буџета (ДОБ) и годишњим буџетом.

Поред тога, подршка оперативној имплементацији Циљева одрживог развоја спроводиће се јачањем постојећих и успостављањем нових, иновативних финансијских механизма и/или инструмената:

- Јачање постојећих финансијских механизма и/или инструмената који су већ оперативни на различитим нивоима власти, а реализују се кроз различите облике јавних грант шема, циљане директне грантове и субвенције, јавна и приватна партнерства (ЈПП), инвестиционе, револвинг или друге фондове, те специфичне финансијске инструменте као што су нпр.

босанскохерцеговачке, ентитетске и/или општинске обвезнице и сл.;

- Увођење нових, иновативних финансијских механизма и/или инструмената који су примјењиви у контексту Босне и Херцеговине, а који ће требати да се одаберу и регулаторно и оперативно прилагоде за ширу примјену. Нпр. инвестирање на бази очекиваног утицаја (енг. Impact Investing); обвезнице на бази очекиваног друштвеног или развојног утицаја (енг. Social or Development Impact Bonds); тзв. зелене обвезнице за пројекте који имају позитиван околишки или климатски утицај (енг. Green Bonds); прикупљање учешћа у финансирању пројеката путем Интернета (енг. Equity-based Crowdfunding); финансијски механизми за интервенције на бази климатских предвиђања (енг. Forecast-based Financial Mechanism); замјена вањског дуга за инвестиције релевантне за Циљеве одрживог развоја (енг. Debt-for-nature Swaps) и слично.
- У склопу праћења остварења Циљева одрживог развоја, као и за сваки ниво власти у Босни и Херцеговини, редовно ће се пратити остварено финансирање Циљева одрживог развоја из домаћих и вањских извора те ће се припремати препоруке за могућа побољшања у наредном планском периоду.

12.

ПРАЋЕЊЕ И ИЗВЈЕШТАВАЊЕ О РЕАЛИЗАЦИЈИ ОКВИРА ЗА ЦИЉЕВЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Вијеће за имплементацију Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини задужено је за свеукупно праћење и извјештавање у вези с спровођењем Оквира за реализацију Циљева одрживог развоја, координацијом припреме годишњих извјештаја и добровољним извјештајима Уједињеним нацијама.

Извјештавање о спровођењу Оквира за реализацију Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини се проводи путем:

- годишњег извјештаја о реализацији Оквира за Циљеве одрживог развоја у Босни и Херцеговини, и
- Добровољног извјештаја УН-у (2023. и 2027. године).

Вијеће за имплементацију Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини припрема наведене извјештаје на основу података које достављају институције надлежне за послове координације и имплементације Циљева одрживог развоја на сваком нивоу, у складу са својим законодавством и организацијом управе, те путем консултација које организује Вијеће, укључујући и електронску платформу. Сви грађани и све интересне групе имаће могућност да предлажу активности и политике за брже испуњење појединих циљева, да допринесу праћењу њиховог остваривања те да учествују у изради добровољних и редовних извјештаја.

Годишњи извјештај о реализацији Оквира за Циљеве одрживог развоја у Босни и Херцеговини садржи напредак према утврђеним развојним правцима, акцелераторима и покретачима који доприносе достизању дефинисаних подциљева одрживог развоја. Истовремено, годишњи извјештај садржи анализу додатних квантитативних индикатора који објашњавају кретање у погледу остваривања циљних вриједности, преглед политика који доприносе остваривању подциљева на свим нивоима власти, а посебно у контексту добрих пракси, те других аспеката који су у већој мјери утицали на остваривање подциљева.

Добровољни извјештај УН-у доставља се периодично Политичком форуму на високом нивоу УН-а. Поред тога што омогућава преглед напретка на путу остваривању Агенде 2030, циљ Добровољног извјештаја је и размјена искустава и добрих пракси међу државама у убрзаном достизању Циљева одрживог развоја. Припрема наредних добровољних извјештаја Босне и Херцеговине предвиђена је за 2023. и 2030. годину.³⁹

ДОДАТАК 1: ПРЕГЛЕД ЦИЉЕВА, ПОДЦИЉЕВА И ИНДИКАТОРА

SDG 1: ОКОНЧАТИ СИРОМАШТВО СВУДА И У СВИМ ОБЛИЦИМА

Подциљ 1.1:
До 2030. искоријенити крајње сиромаштво свуда и за све људе

Замјенски SDG индикатор 1.1.1: Стопа сиромаштва, међународна граница сиромаштва

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	3,9	3,0	0,0

SDG индикатор 1.2.1: Стопа сиромаштва на државном / ентитетском нивоу / нивоу БДБиХ

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора БиХ	16,9	15,0	8,5
Вриједност индикатора БД БиХ	17,6	13,2	8,8
Вриједност индикатора ФБиХ	17,1	12,9	8,6
Вриједност индикатора РС	16,4	12,3	8,2

Подциљ 1.4:
До 2030. године обезбиједити да сви мушкарци и жене, посебно сиромашни и из рањивих група, имају једнака права на економске ресурсе, као и приступ основним услугама, власништву и управљању земљиштем и другим облицима својине, наслеђства, природних ресурса, одговарајућим новим технологијама и финансијским услугама, укључујући микрофинансирање

SDG индикатор 1.4.1: Приступ основним услугама, у %

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Водоснабдијевање (1.4.1.а)	88,6	93,0	96,0*
Санитарне услуге (1.4.1.б)	23,1	75,0	89,0*

SDG 2:

ОКОНЧАТИ ГЛАД, ПОСТИЋИ СИГУРНОСТ САБДИЈЕВАЊА ХРАНОМ, ПОБОЉШАТИ КВАЛИТЕТ ХРАНЕ И ПРОМОВИСАТИ ОДРЖИВУ ПОЉОПРИВРЕДУ

2 ZERO HUNGER

Подциљ 2.1:

До 2030. године окончати глад и обезбиједити свим људима, посебно сиромашним и угроженим, укључујући бебе, током цијеле године сигурну, нутритивно вриједну храну у довољним количинама

Прилагођени SDG индикатор 2.1.2: Несигурност у снабдијевању храном одраслог становништва, у %

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	10,2	5,0	0,0

SDG индикатор 2.2.1: Проценат дјеце са умјереним или тешким заостатком у расту

Година	Почетна (2012.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	10,2	5,0	0,0

Прилагођени SDG индикатор 2.3.2: Пољопривредни приход по глави становника (USD)

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	6242	9000	12000

SDG 3: ПРОМОВИСАТИ ЗДРАВ ЖИВОТ И ДОБРОБИТ ЗА СВЕ ЉУДЕ СВИХ ЖИВОТНИХ ДОБИ

Подциљ 3.2:

До краја 2030. године докинути смртне случајеве који се могу спријечити код новорођенчади и дјеце млађе од 5 година

SDG индикатор 3.2.1 Стопа смртности деце млађе од 5 година на 1.000 живорођених

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	5,8	5,1	2,5

SDG индикатор 3.2.2 Стопа смртности дојенчади на 1.000 живорођених (испод једне године живота)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	5,0	4,5	3,8

Подциљ 3.4:

До 2030. године смањити за једну трећину број пријевремених смрти од незаразних болести превенцијом, лијечењем и промовисањем менталног здравља и добробити

Прилагођени SDG индикатор 3.4.1: Стопа смртности од незаразних болести (на 1.000 становника)

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно (3.4.1)	18,2	16,4	12,1
Жене (3.4.1.а)	13,2	11,1	8,8
Мушкарци (3.4.1.б)	23,1	19,8	15,7

"Подциљ 3.5:

Ојачати превенцију злоупотребе супстанци и лијечење посљедица такве злоупотребе, што укључује злоупотребу дрога и штетну употребу алкохола"

SDG индикатор 3.5.2 Штетна употреба алкохола, дефинисана према националном контексту као потрошња алкохола по становнику (старости 15 година и више) у календарској години у литрима чистог алкохола

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	6,43	5,30	4,00

Подциљ 3.6:

До краја 2030. на глобалном нивоу преполовити број смртних случајева и повреда до којих долази у саобраћајним несрећама

SDG индикатор 3.6.1 Стопа смртности у саобраћајним несрећама на 100.000 становника

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	15,7	11,5	6,4

"Подциљ 3.7:

До 2030. године обезбиједити универзалан приступ услугама сексуалне и репродуктивне здравствене заштите, укључујући планирање породице, информисање, образовање и интеграцију репродуктивног здравља у националне стратегије и програме"

SDG индикатор 3.7.2: Стопа рађања код адолесцената (у доби 10-14 година; 15-19 година) на 1.000 жена из сваке старосне групе

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	11,0	8,7	4,9

"Подциљ 3.8:

Постићи универзалну здравствену заштиту, укључујући заштиту од финансијског ризика, доступност квалитетних основних услуга и доступност сигурних, ефикасних, квалитетних и јефтиних основних лијекова и вакцина за све

SDG индикатор 3.8.1. Обухват основним здравственим услугама, у %

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора, у %	61	69	75

SDG индикатор 3.8.2. Удио домаћинства с високим издацима за здравство у односу на укупну потрошњу домаћинства, у %

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Удио домаћинства с великим издацима за здравство (већи од 10%) у укупним издацима или приходима домаћинства	8,18	6,50	4,00
Удио становништва с великим издацима за здравство у домаћинству (већи од 25%) као удио у укупним издацима или приходима домаћинства	1,39	0,50	0,00

Подциљ 3.а:

Ојачати примјену Оквирне конвенције Свјетске здравствене организације о контроли дувана у свим земљама, на одговарајући начин

SDG индикатор 3.а.1: Распрострањеност тренутне употребе дувана (15 година и старији), у %

Година	Почетна (2011.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно (3.а.1.а)	39,3	31,0	25,0
Жене (3.а.1.б)	30,5	24,0	20,0
Мушкарци (3.а.1.ц)	48,4	39,0	31,0

Подциљ 3.с:

Значајно повећати финансирање у области здравства, као и запошљавање медицинског особља, обуку, усавршавање и задржавање здравствених радника

Прилагођени SDG индикатор 3.с.1: Густина и распоред здравствених радника на 10.000 становника

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Стоматолози	2,31	5,30	7,20
Медицинске сестре	63,00	69,10	75,50
Фармацеути	1,24	2,10	5,90
Доктори	20,00 (2013.)	22,50	24,80

SDG 4:**ОБЕЗБИЈЕДИТИ ИНКЛУЗИВНО И КВАЛИТЕТНО ОБРАЗОВАЊЕ И ПРОМОВИСАТИ МОГУЋНОСТИ ЦЈЕЛОЖИВОТНОГ УЧЕЊА****4** QUALITY EDUCATION**Подциљ 4.1:**

До 2030. године обезбиједити да све дјевојчице и дјечаци заврше бесплатно, једнако и квалитетно основно и средње образовање које води ка релевантним и ефикасним исходима учења

Замјенски SDG индикатор 4.1.1.a: Просјечан број година школовања

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Жене	8,5	10,2	12,1
Мушкарци	10,9	11,7	12,4

Замјенски SDG индикатор 4.1.1.b: Удио дјевојчица и дјечака узраста 15 година који достигну ниво PISA 2 или више у читању, математици и науци

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	Читање: 46 Математика: 42 Наука: 43	Читање: мин. 55 Математика: мин. 55 Наука: мин. 55	Читање: мин. 70 Математика: мин. 70 Наука: мин. 70

Подциљ 4.2:

До 2030. године обезбиједити да све дјевојчице и дјечаци имају приступ квалитетном развоју у раном дјетињству, бризи и предшколском образовању да би се припремили за основно образовање

Прилагођени SDG индикатор 4.2.2: Упис у предшколско образовање (3-6 година), у %

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	18	30	60

Подциљ 4.3:

До краја 2030. године обезбиједити једнак приступ јефтином и квалитетном техничком, стручном и терцијарном образовању, укључујући универзитетско образовање, за све жене и мушкарце

SDG индикатор 4.3.1 Стопа учешћа младих и одраслих у формалном и неформалном образовању и обуци током претходних 12 мјесеци, према полу

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно	8,7	15,4	29,5
Жене	8,5	15,2	30,2
Мушкарци	8,9	15,6	29,8

Подциљ 4.4:

До 2030. године значајно повећати број младих и одраслих који имају одговарајуће вјештине, укључујући техничке, дигиталне и стручне вештине, за запошљавање, достојанствено запослење и предузетништво

Замјенски SDG индикатор 4.4.1: Појединци који користе Интернет, у %

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,162	0,145	0,089

Подциљ 4.5:

До краја 2030. елиминисати неравноправност полова у образовању и рањивим групама обезбиједити једнак приступ свим нивоима образовања и стручног оспособљавања за, укључујући лица с инвалидитетом, старосједилачко становништво и дјецу у рањивим ситуацијама

Замјенски индикатор SDG 4.5.1: Индекс родне неједнакости (Gender Inequality Index)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	70	80	95

Подциљ 4.а:

Изградити и побољшати образовне установе прилагођене дјеци, лицима с инвалидитетом и родним разликама, те сигурати безбједно, ненасилно, инклузивно и ефикасно окружење за учење за све

Прилагођени индикатор SDG 4.а.1: Опремање основних и средњих школа компјутерима и приступом Интернету за ђаке; број ђака/по компјутеру, просјек

Година	Почетна (2018/2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Основно образовање			
- Просјечан број ученика на 1 компјутер	14,42	8,00	4,00
- Просјечан број ученика на 1 приступ интернету	22,29	12,00	6,50
Средње образовање			
- Просјечан број ученика на 1 компјутер	11,89	4,5	3,0
- Просјечан број ученика на 1 приступ интернету	14,67	7,0	4,0

SDG 5: ПОСТИЋИ РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ И ОСНАЖИВАТИ СВЕ ЖЕНЕ И ДЈЕВОЈЧИЦЕ

Подциљ 5.1:
Окончати све облике дискриминације жена и дјевојчицаа

Замјенски индикатор 5.1.1: Индекс родног развоја (Gender Development Index – GDI)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,924	0,934	0,975

Подциљ 5.4:
Препознати и вредновати неплаћено старање и рад у домаћинству пружањем јавних услуга, инфраструктуре и политика социјалне заштите, те промоцијом заједничке одговорности у домаћинству и породици, на начин примјерен дотичној земљи

Прилагођени SDG индикатор 5.4.1.a: Удио економски неактивних лица у доби од 20 до 64 године која су неактивна због других породичних обавеза (осим бриге о дјечи и неспособним одраслим или немоћним лицима)

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно	26,3	20,0	17,0
Мушкарци	7,7	6,0	5,0
Жене	36,3	30,0	20,0

Прилагођени SDG индикатор 5.4.1.b: Удио економски неактивних лица старости од 20 до 64 године која су неактивна због бриге о дјечи или о неспособним одраслим

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно	3,5	3,0	2,0
Мушкарци	0,4	0,4	0,4
Жене	5,1	4,0	3,0

Подциљ 5.5:
Обезбиједити да жене потпуно и дјелотворно учествују и да имају једнаке могућности руковођења на свим нивоима одлучивања у политичком, економском и јавном животу

Прилагођени SDG индикатор 5.5.1: Удио мјеста која заузимају жене у парламентима (%)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
БиХ	21,4	23,5	40,0
ФБиХ	27,0	29,0	40,0
РС	21,8	24,0	40,0
БД БиХ	9,7	20,0	40,0

SDG 6: ОБЕЗБИЈЕДИТИ САНИТАРНЕ УСЛОВЕ И ПРИСТУП ПИТКОЈ ВОДИ ЗА СВЕ

Подциљ 6.1:

до краја 2030. године постићи универзалан и једнак приступ безбједној и јефтиној питкој води за све

SDG индикатор 6.1.1: Удио становништва које користи питку воду из система којима се безбједно управља

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	75	80	90

Подциљ 6.3:

До 2030. године побољшати квалитет воде смањењем загађења, уклањањем депонија и смањењем испуштања опасних хемикалија и материјала, половљењем удјела нетретираних отпадних вода те значајним повећањем рециклаже и безбједне поновне употребе на глобалном нивоу.

SDG индикатор 6.3.1: Становништво прикључено на пречишћавање урбаних отпадних вода, %

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	3,6	20	50

Замјенски SDG индикатор 6.3.2.a: Биохемијска потрошња кисеоника у ријекама

Година	Почетна (2013.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2,30	2,10	1,94

Замјенски SDG индикатор 6.3.2.b: Фосфати у ријекама

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,03	0,03	0,03

Подциљ 6.5:

До 2030. провести интегрирано управљање водним ресурсима на свим нивоима, укључујући прекограничну сарадњу, према потреби

SDG индикатор 6.5.1: Степен имплементације интегрираног управљања водним ресурсима на скали 0–100

Година	Почетна (2017.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	52,9	65,0	70,0

SDG 7:**ОБЕЗБИЈЕДИТИ ПРИСТУП МАТЕРИЈАЛНО ПРИСТУПАЧНОЈ,
ПОУЗДАНОЈ, ОДРЖИВОЈ И МОДЕРНОЈ ЕНЕРГИЈИ ЗА СВЕ****7** AFFORDABLE AND
CLEAN ENERGY**Подциљ 7.1:**

До 2030. године обезбиједити универзални приступ финансијски приступачним, поузданим и савременим енергетским услугама

SDG индикатор 7.1.2: Удио становништва које се првенствено ослања на чиста горива и технологију

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	62	69	84

SDG индикатор: 7.2.1: Удио обновљивих извора енергије у укупној финалној потрошњи енергије (%)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	35,7	41,0	45,0

"Подциљ 7.3:

До 2030. удвостручити глобалну стопу унапређења енергетске ефикасности"

SDG индикатор 7.3.1: Енергетски интензитет мјерен у смислу примарне енергије и БДП-а

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	6,7	6,2	5,5

SDG 8:

ПРОМОВИСАТИ ИНКЛУЗИВАН И ОДРЖИВ ЕКОНОМСКИ РАСТ, ЗАПОСЛЕНОСТ И ДОСТОЈАНСТВЕН РАД ЗА СВЕ

Подциљ 8.1:

Континуиран економски раст по глави становника

Прилагођени SDG индикатор 8.1.1: Реална стопа раста БДП-а

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	3,7	3,2	7,0

"Подциљ 8.2:

Постићи више нивое економске продуктивности кроз диверсификацију, технолошко унапређење и иновацију, између осталог, фокусирајући се на радноинтензивне и високопрофитабилне секторе"

Замјенски СДГ индикатор 8.2.2: Процијењени БДП (2011. ППП \$), по полу

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Жене	8.432	11.080	20.150
Мушкарци	17.123	21.100	28.500

Подциљ 8.3:

Промовисати развојно оријентисане политике које подржавају производне активности, стварање достојанствених послова, предузетништво, креативност и иновативност, и подстицати формално оснивање и раст микропредузећа, односно малих и средњих предузећа, између осталог и кроз приступ финансијским услугама

SDG индикатор 8.3.1: Удио неформалне запослености у непољопривредним дјелатностима, према полу, у%

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно	17,1	15,0	12,0
Жене	12,6	11,0	9,0
Мушкарци	19,8	17,0	14,0

Замјенски SDG индикатор 8.3.2.: Нова регистрована предузећа на 1.000 становника (15-64 године старости)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	1,09	2,00	2,50

Подциљ 8.4:

До краја 2030. године побољшати ефикасност ресурса у потрошњи и производњи и уложити напоре да се економски раст одвоји од деградације животне средине

SDG индикатор 8.4.2.а: Домаћа потрошња сировина (у кг по 1 USD БДП-а)

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2,0	1,8	1,6

SDG индикатор 8.4.2.6: Продуктивност ресурса („PPS по килограму“)

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,8	1,8	1,6

Подциљ 8.5:

До 2030. године постићи пуну и продуктивну запосленост и достојанствен рад за све жене и мушкарце, укључујући младе и лица с инвалидитетом, и исту плату за рад једнаке вриједности

Замјенски SDG индикатор 8.5.2: Стопа запослености

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Жене	26,7	32,0	40,0
Мушкарци	44,6	46,9	55,0
Млади	23,4	24,6	30,2
Укупно	35,5	37,3	45,9

Подциљ 8.6: Д

о 2030. године значајно смањити удио младих који нису запослени или укључени у процес образовања или обуке

SDG индикатор 8.6.1: Удио младих који нису укључени у посао, образовање или обуку

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно (8.6.1)	21,0	18,0	10,0
Жене (8.6.1.а)	21,4	18,0	10,0
Мушкарци (8.6.1.б)	20,7	18,0	10,0

Подциљ 8.9: Д

о 2030. године осмислити и примијенити политике за промоцију одрживог туризма који ствара радна мјеста и промовише локалну културу и производе

SDG индикатор 8.9.1: Одрживи туризам

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Омјер примитака од туризма у односу на БДП, изражен у % (8.9.1.а)	9,3	10,0	10,0
Годишња стопа раста примитака од туризма (8.9.1.б)	6,9	7,0	7,0

SDG 9: ИЗГРАДИТИ ОТПОРНУ ИНФРАСТРУКТУРУ, ПРОМОВИСАТИ ИНКЛУЗИВНУ И ОДРЖИВУ ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈУ И ПОДСТАЋИ ИНОВАЦИЈЕ

Подциљ 9.1:

Развити квалитетну, поуздану, одрживу и отпорну инфраструктуру, укључујући регионалну међуграничну инфраструктуру, да би се подржао економски развој и добробит људи, са фокусом на приступачном и једнаком приступу за све

Замјенски SDG индикатор 9.1.1: Квалитет инфраструктуре (1-5)

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2,6	3,0	3,5

Подциљ 9.2:

Промовисати инклузивну и одрживу индустријализацију и до 2030. године значајно повећати удио индустрије у стопи запослености и бруто домаћем производу, у складу са околностима у земљи

SDG индикатор 9.2.1: Додатна вриједност производње

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Као удио БДП-а (9.2.1.а)	11,7	13	15
По глави становника (9.2.1.б)	\$535	\$600	\$700

Подциљ 9.3:

Повећати приступ малих индустријских и других предузећа финансијским услугама, што обухвата и повољне кредите, и повећати њихову интеграцију у ланце вриједности и тржишта

SDG индикатор 9.3.1: Удио малих индустрија у укупној додатној вриједности у индустрији (%)

Година	Почетна (2017.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	17,06	21,40	22,80

Подциљ 9.4:

До 2030. године унаприједити инфраструктуру и прилагодити индустрије како би постале одрживе, уз већу ефикасност у коришћењу ресурса и већи ниво усвајања чистих и еколошки прихватљивих технологија и индустријских процеса

SDG индикатор 9.4.1: Емисија стакленичких гасова по 1 USD БДП-а

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,59	0,53	0,47

Подциљ 9.5:

Проширити научна истраживања, унаприједити технолошке капацитете индустријских сектора у свим земљама, посебно земљама у развоју, што подразумева да се до 2030. године подстичу иновације и значајно повећа број радника у области истраживања и развоја на 1 милион људи, као и да се повећава јавна и приватна потрошња на истраживање и развој

SDG индикатор 9.5.1: Расходи за истраживање и развој као удіо у БДП-у

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0,20	0,53	2,00

SDG индикатор 9.5.2: Истраживачи (еквивалент пуног радног времена) на милион становника

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	354	500	800

Подциљ 9.b:

Подржати развој домаће технологије, истраживање и иновације у земљама у развоју, између осталог обезбјеђењем повољног окружења у погледу политика, између осталог за индустријску диверзификацију и додавање вриједности добрима

SDG индикатор 9.b.1: Удио индустрије средње и високе технологије у укупној додатној вриједности

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	18	21	25

SDG 10: СМАЊИТИ НЕЈЕДНАКОСТИ УНУТАР И ИЗМЕЂУ ЗЕМАЉА

Подциљ 10.1:

До 2030. године прогресивно постићи и одржавати раст дохотка код доњих 40% становништва брзином већом од националног просјека

Замјенски SDG индикатор 10.1.1.a: Ђини (Gini) коефицијент неједнакости дохотка

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	31,2	30,0	29,0

Замјенски SDG индикатор 10.1.1.b: Посједовање рачуна у финансијској институцији, у %

Година	Почетна (2017.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно	58,8	65,0	80,0
Жене	54,7	63,0	80,0
Мушкарци	62,2	67,0	80,0

Подциљ 10.4:

Усвојити политике, посебно фискалну политику и политике у области плата и социјалне заштите, и постепено постизати већу равноправност

Замјенски SDG индикатор: 10.4.1: Однос минималне нето плате и просјечне плате

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
ФБиХ	0,44	0,47	0,51
РС	0,50	0,51	0,54

Подциљ 10.c:

До 2030. године смањити на мање од 3% трошкове трансакција за дознаке миграната и елиминисати трошкове дознака са трошковима који су виши од 5%

SDG индикатор 10.c.1.a: Трошкови дознака као удио укупно дозначеног износа

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	6,5	5,0	3,0

SDG 11: УЧИНИТИ ГРАДОВЕ И НАСЕЉА ИНКЛУЗИВНИМ, БЕЗБЈЕДНИМ, ОТПОРНИМ И ОДРЖИВИМ

Подциљ 11.1:

До краја 2030. године обезбиједити да сви имају приступ адекватном, сигурном и јефтином смјештају и основним услугама, те побољшати услове у нехигијенским насељима

Замјенски индикатор SDG: 11.1.1: Услови становања (%)

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Влага у зидовима/темељима	15,2	10,0	8,0
Кров који прокишњава	7,2	5,0	3,0
Неадекватно гријање стамбене јединице	10,8	8,0	5,0
Трули прозори, оквири или врата	12,5	10,0	6,0

Подциљ 11.4:

Појачати напоре на заштити и безбједности свјетске културне и природне баштине

SDG индикатор 11.4.1: Укупни издаци по становнику утрошени на конзервацију, заштиту и очување цјелокупне културне и природне баштине, према изворима финансирања (јавним, приватним), врсти баштине (културној, природној) и нивоу власти (државна, регионална и локална / општинска)

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	46,38	48,00	55,00

Подциљ 11.5:

До краја 2030. године значајно смањити број смртних случајева и број угрожених људи, те знатно смањити економске губитке до којих доводе елементарне непогоде, између осталих и оне повезане са водом, фокусирајући се на заштиту сиромашних људи и оних у рањивим ситуацијама

SDG индикатор: 11.5.1: Број умрлих, несталих и лица директно погођених катастрофама на 100.000 становника

Година	Почетна (2014.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	Потребно утврдити	Смањити за 20%	Смањити за 50%

Подциљ 11.6: До 2030. године смањити негативни утицај градова на животну средину, мјерено по становнику, посвећујући посебну пажњу квалитету ваздуха и управљању комуналним и другим отпадом

Замјенски SDG индикатор 11.6.1.а: Удио необрађеног комуналног отпада

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	25	17	10

Замјенски SDG индикатор 11.6.1.б: Удио рециклираног комуналног отпада

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	0	15	30
SDG индикатор 11.6.2: Загађење ваздуха, просјечна концентрација PM2.5 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)			
Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора PM2,5	34,6	21,0	13,0
Подциљ 11.6: До краја 2030. године значајно повећати број градова и насеља који усвајају и спроводе интегрисане политике и планове у погледу инклузије, ефикасности ресурса, ублажавања и прилагођавања климатским промјенама, отпорности на елементарне непогоде, односно који развијају и имплементирају свеобухватно управљање ризицима од елементарних непогода на свим нивоима, у складу са постојећим Оквиром за смањење ризика од катастрофа из Сендаија 2015-2030.			
SDG индикатор: 11.6.2 Удио локалних самоуправа са усвојеним инклузивним и интегрисаним стратегијама развоја којима се третира управљање ризицима од катастрофе			
Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	Није доступно	Повећати за 50%	100%

SDG 12: ОБЕЗБИЈЕДИТИ ОДРЖИВЕ МОДЕЛЕ ПОТРОШЊЕ И ПРОИЗВОДЊЕ

Подциљ 12.4:

До краја 2030. године остварити еколошки прихватљиво управљање хемикалијама и свим облицима отпада током њиховог животног циклуса, у складу са договореним међународним оквирима, и значајно смањити њихово испуштање у ваздух, воду и тло да би се што више умањили њихови негативни утицаји на здравље људи и животну средину

Прилагођени SDG индикатор 12.4.2: Удио третираног опасног отпада (ТОО)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	Удио трет: 7	Удио трет: 15	Удио трет: 30

Подциљ 12.5: До краја 2030. године значајно смањити стварање отпада спречавањем или смањењем његовог стварања, односно његовом прерадом и поновном употребом.

SDG индикатор: 12.5.1 Стопа рециклирања, у тонама рециклираног материјала

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	4.000 т или 1% генерираног отпада	10%	35%

Подциљ 12.6: П

одстицати компаније, посебно велике и међународне компаније, да усвоје одрживе праксе и да интегришу информације о одрживости у свој циклус извјештавања

SDG индикатор: 12.6.1: Број компанија које објављују извјештаје о одрживости

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2	30	150

SDG 13: ПРЕДУЗЕТИ ХИТНЕ МЈЕРЕ НА СУЗБИЈАЊУ КЛИМАТСКИХ ПРОМЈЕНА И ЊИХОВИХ ПОСЉЕДИЦА

13 CLIMATE ACTION

Подциљ 13.1:

Јачати прилагодљивост и способност прилагођавања ризицима повезаним са климатским условима и природним катастрофама у свим земљама

SDG индикатор: 13.1.2: Проценат јединица локалне самоуправе које су усвојиле стратегије за смањење ризика од катастрофа у складу са оквиром из Сендаија за смањење ризика од катастрофа 2015-2030. године

Година	Почетна (2020.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	НД	50%	90%

**SDG 15:
ЗАШТИТИТИ, ОЧУВАТИ И ПРОМОВИСАТИ
ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ КОПНЕНИХ ЕКОСИСТЕМА,
ОДРЖИВО УПРАВЉАЊЕ ШУМАМА, БОРБА ПРОТИВ
ДЕЗЕРТИФИКАЦИЈЕ ТЕ ЗАУСТАВЉАЊЕ И ПРЕОКРЕТАЊЕ
ДЕГРАДАЦИЈЕ ЗЕМЉИШТА И ЗАУСТАВЉАЊЕ ГУБИТКА
БИОДИВЕРЗИТЕТА**

Подциљ 15.1:

До 2030. године обезбиједити очување, обнову и одрживо коришћење копнених слатководних екосистема и њиховог окружења, посебно шума, мочвара, планина и исушеног земљишта, у складу са обавезама по међународним споразумима

Замјенски SDG индикатор 15.1.2.а: Очување биодиверзитета, у %

Година	Почетна (2015.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Чиста вода (15.1.2.а)	67	90	100
Земљиште (15.1.2.б)	18	35	50

Замјенски SDG индикатор 15.1.2.б: Проценат заштићених подручја (%)

Година	Почетна (2013.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	2,07	7,00	17,00

Замјенски SDG индикатор 15.1.2.ц: Број површина сумњивих на постојање мина

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	478	350	300

SDG 16: ПРОМОВИСАТИ МИРНА И ИНКЛУЗИВНА ДРУШТВА ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ, ОБЕЗБИЈЕДИТИ ПРИСТУП ПРАВДИ ЗА СВЕ И УСПОСТАВИТИ ЕФИКАСНЕ, ОДГОВОРНЕ И ИНКЛУЗИВНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ НА СВИМ НИВОИМА

Подциљ 16.1:

Значајно смањити све облике насиља и с тим повезане стопе смртности

Прилагођени SDG индикатор 16.1.1: Убиства с предумишљајем на 100.000 становника

Година	Почетна (2016.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Укупно	1,3	1,2	1,0
Мушкарци	1,7	1,6	1,4
Жене	0,8	0,6	0,6

Подциљ 16.6:

Развити ефикасне, одговорне и транспарентне институције на свим нивоима

Замјенски индикатор 16.6.1: Индикатори свјетске администрације

Година	Почетна (2019.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Глас и одговорност	39,0	55,0	65,0
Политичка стабилност и одсуство насиља/тероризма	30,5	50,0	63,0
Ђелотворност владе	28,9	50,0	58,0
Квалитет регулативе	47,0	55,0	70,0
Владавина права	22,0	48,0	53,0
Контрола корупције	30,3	48,0	55,0

SDG индикатор 16.6.2: Удио становништва задовољног недавним искуством са јавним услугама

Година	Почетна (2013.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	38,1	50,0	70,0

Замјенски индикатор 16.6.3: Кредитни рејтинг (S&P)

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
Вриједност индикатора	В	В+	ВВ

SDG 17: ОЈАЧАТИ ИНСТРУМЕНТЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ И РЕВИТАЛИЗАЦИЈУ ГЛОБАЛНОГ ПАРТНЕРСТВА ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

17 PARTNERSHIPS
FOR THE GOALS

Подциљ 17.19:

Удио земаља које су (а) спровеле најмање један попис становништва и домаћинства у последњих 10 година; и које су (б) постигле 100 процената уписа рођених и 80 процената умрлих у матичне књиге

Замјенски SDG индикатор 17.9.2: Јачање статистичких система

Година	Почетна (2018.)	Средња (2023.)	Циљна (2030.)
а) Методолошка процјена статистичких капацитета (скала 0-100)	70,0	75,0	90,0
б) Процјена периодичности и благовремености статистичких капацитета (скала 0-100)	66,7	70,0	80,0
ц) Процјена изворних података статистичких капацитета (скала 0-100)	70,0	75,0	90,0